

Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 5/2013

**KUVA – Selville vesille
Kuntouttava vankityö -ohjelman arviointi**

Liisa Virta

21.8.2013

Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 5/2013

**KUVA – Selville vesille
Kuntouttava vankityö -ohjelman arviointi**

20.8.2013

Liisa Virta

Helsingin kaupunki

Johdanto

Kuntouttava vankityö -ohjelma on toiminut vuodesta 1999 lähtien. Ohjelman tavoite on päihdekuntoutuksen, asumisen tuen ja tuetun työllistämisen kautta tukea helsinkiläisiä miespuolisia vankeja kohti päihteetöntä ja rikoksetonta elämäntapaa. Tämän raportin tavoitteena on arvioida ohjelman tuloksellisuutta, mutta myös kartoittaa eri prosessien toimivuutta, jotta ohjelmaa voidaan kehittää vastaisuudessa. Raportin koostaminen on ollut mahdollista monen eri toimijan tarjoaman panoksen ansiosta. Kiitos kuuluu heille kaikille.

Arviointiraporttia valmisteltaessa on ohjelman arviointiryhmä ollut avainasemassa. Heidän kokemuksensa arviointi- ja asiakastyöstä, ammattitaitonsa ja rakentava kommentointi on siivittänyt tämän raportin valmistumista. Kuntouttava vankityö -ohjelman arviointiryhmään ovat kuuluneet Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen päällikkö Leena Luhtasela, Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkija Pekka Borg, Suomalaisen vankilan sosiaalityöntekijä Kristiina Kotkavuori ja Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden johtava sosiaalityöntekijä Carl-Olof Stenberg. Kiitos kuuluu myös Kuntouttava vankityö -ohjelmassa työnjohtajana pitkään toimineelle Osmo Gröhnille ja taloussihteeri Ahmed Omarille, jolta sain tietoa ohjelman kustannuksista.

Elina Toijanahon ja Inka Vaakanaisen opinnäytetyöt ovat tarjonneet raporttiin arvokkaan laadullisen näkökulman. Toijanahon haastattelemat A-klinikan työntekijät, aluesosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaaja ja Helsingin vankilan päihdeohjaaja tekevät arvokasta työtä asiakkaiden hyväksi, ja heidän näkemyksensä valottavat asiakkaiden kanssa tehtävän työn haasteita. Vaakanaisen opinnäytetyöstä raporttiin saatiin mukaan arvokas asiakasnäkökulma. Vankien omat näkemykset ohjelman eri osa-alueista ovat ohjelman arvioinnin ja kehittämisen kannalta ensiarvoisen tärkeitä ja tästä hyvästä asiakkaille kuuluu erityiskiitos. Kuntouttava vankityö -ohjelman ylläpitäminen ja edelleen kehittäminen on välttämätöntä, jotta yhä useampi saisi mahdollisuuden muutokseen.

Sisältö

1. Kuntouttava vankityö KUVA. Arviointiraportin tavoite ja keskeiset tulokset	3
2. KUVAn toiminta ja tavoitteet	6
2.1 Vankilasta vapauteen - KUVAn prosessi vaiheittain	7
2.2 KUVAn looginen malli	8
2.3 KUVAn kustannukset ja vaikutus vankilakustannuksiin.....	11
3. Arviointikysymykset ja raportissa käytettävä aineisto	12
3.1 Asiakastietokanta.....	13
3.2 KUVAn asiakkaiden haastattelut.....	14
3.3 KUVAn koordinaattoreiden haastattelut	15
3.4 A-klinikan työntekijöiden, sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajan, sekä vankilan päihdeohjaajan haastattelut	15
4. Tulokset	16
4.1 Rikokseton elämäntapa.....	17
4.2 Päihteetön elämäntapa	22
4.3 Vastuunotto omasta elämästä.....	27
4.4 Itsenäinen asuminen.....	30
4.5 Työllistyminen ja opiskelu	31
4.6 Toimeentulo ja taloudellinen riippumattomuus	34
5. Johtopäätökset	37
6. Ohjelman arviointi ja toimenpide-ehdotukset.....	43

Arviointiraportin kuviot ja taulukot

Arviointiraportissa käytetyt aineistot

Lähteet

1. Kuntouttava vankityö KUVA. Arviointiraportin tavoite ja keskeiset tulokset

Kuntouttava vankityö, KUVA, on helsinkiläisille miespuolisille vangeille suunnattu ohjelma, jonka tavoitteena on edistää rikoksetonta ja päihdeetöntä elämäntapaa ja tukea yhteiskuntaan ja työelämään sijoittumista. Ohjelma on suunnattu rikolliseen elämäntapaan kyllästyneille, vakavasti päihdeongelmallisille vangeille, joilla on mahdollisuus kuntoutua työelämään. Vankilasta vapautteen siirtyminen on haasteellinen nivelvaihe ja KUVAn tavoitteena on ollut luoda katkeamaton tuen polku, jossa painotetaan työhönkuntoutusta, päihdekuntoutusta ja asumisen tukea. Toiminta alkoi kokeiluna vuonna 1999 ja on vuodesta 2001 lähtien jatkunut vakituisena toimintana Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden osastossa. Ohjelma tarjoaa vangeille työhönkuntoutusta, päihdekuntoutusta ja tuettua asumista. Työ jatkuu määräaikaisena palkkatukityönä koevapaudessa ja ehdonalaissa vapauksissa.

KUVA on ollut toiminnassa yli vuosikymmenen, mutta sen toiminnasta ei ole vielä tehty kattavaa arviointia. Tämän arviointiraportin tavoitteena on tuottaa tietoa ohjelman tavoitteista, toiminnasta ja vaikuttavuudesta. Arvioinnin tavoitteena on saada tietoa siitä, onko ohjelma edistänyt vapautuvien vankien päihdeetöntä ja rikoksetonta elämäntapaa, kykyä elämänhallintaan ja itsenäiseen ongelmattomaan asumiseen. Peruskysymys kuuluu: kuinka hyvin KUVA on saavuttanut sille asetetut tavoitteet? Toisaalta tarkoituksena on tuottaa palvelun parantamiseksi tietoa siitä, miten palveluprosessit ja yhteistyöverkostot toimivat ja mitä mahdollisia ongelmia toimivuudessa on ilmennyt. Tuomalla esiin eri tahojen ääniä ja kokemuksia, voidaan ohjelmaa kehittää edelleen tulevaisuudessa.

Tätä arviointiraporttia varten on kerätty sekä kvalitatiivista, että kvantitatiivista aineistoa, jotta ohjelman toiminnasta ja tuloksellisuudesta saadaan kattava kokonaiskuva. Toimintaa arvioidaan neljän eri aineiston tuoman tiedon pohjalta. Aineistossa on mukana yksi Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyö ja yksi opinnäytetyön aineistoanalyysi. Ensimmäinen tuo raporttiin KUVAn asiakkaiden näkökulman ja jälkimmäinen KUVAn asiakkaiden kanssa toimivien A-klinikan työntekijöiden, sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajan sekä vankilan päihdetyöntekijän näkemykset. Lisäksi raporttia varten on haastateltu

KUVAssa alusta alkaen mukana olleet keskeiset koordinaattorit. Tätä arviointiraporttia varten on lisäksi koottu erillinen tilastollinen raportti ohjelmaan osallistuneiden vankien tilanteesta ennen ja jälkeen KUVAan osallistumisen, sekä ohjelmassa olleiden uusintarikollisuustiedot. Tilastoraportti on koottu sosiaali- ja terveysviraston asiakasjärjestelmästä ja Rikosseuraamuslaitokselta saatujen tietojen pohjalta. Rikosseuraamuslaitokselta oli mahdollista saada uusintarikollistietoja vuodesta 2006 eteenpäin, eli näissä tiedoissa ei näy kaikkien KUVAan osallistuneiden (99 kpl) uusintarikollisuustiedot. Tästä syystä raportissa käytetyissä tilastoissa ja taulukoissa asiakasmäärät vaihtelevat.

Rikoksettoman elämäntavan toteutumisen kannalta ratkaisevaa on ollut puolen vuoden kuntouttavan työjakson suorittaminen vankeusajan jälkeen. Vähintään kuusi kuukautta siviililyössä olleista 83 % ei kahden vuoden tarkastelujakson jälkeen ollut saanut vankeusrangaistukseen johtavia tuomioita (Taulu 3, s.19). Kun kaikki KUVAssa vapautuneet lasketaan yhteen, heistä 67 % ei ole ollut seuranta-aikana uudestaan vankilassa. Mitä pitempään KUVAn työsuhde on jatkunut, sitä vähemmän on keskimäärin uusia vankilakertoja (Kuvio 2, s.21).

Päihteettömän elämäntavan toteutumista on vaikea todentaa, sillä ohjelman päätyttyä, siviilielämän alkaessa päihteettömyyspyrkimys jää asiakkaan vastuulle ja seurantatietoja ei juuri ole saatavilla. Haastatteluaineistojen perusteella voidaan todeta, että jotkut ovat onnistuneet pysymään erossa päihteistä jopa vuosia, ja toiset ovat saaneet oman päihteiden käyttönsä hallintaan niin, ettei se häiritse esim. työssäkäyntiä. Koordinaattoreiden ja asiakkaiden haastatteluista käy myös ilmi, että vaikka päihteettömän elämäntavan ylläpitäminen ei ole onnistunut kaikilta, monet ovat alkaneet pohtia omaa päihteiden käyttöönsä uudesta näkökulmasta. Lyhyt KUVAssa vietetty päihteetön kausi on ollut monille positiivinen kokemus.

KUVAn tavoite on saada asiakkaat ottamaan vastuuta omasta elämästään ja aktivoitumaan omien asioidensa hoitoon. Käytännössä tämä tarkoittaa positiivisia sosiaalisia suhteita, terveydestä huolehtimista ja vanhemmuuden vahvistumista. Kuten päihteettömyystavoitteiden, myös elämänhallinnallisten taitojen vahvistumisen tutkiminen ja todentaminen on haastavaa. KUVAan osallistuneiden vankien elämänlaadussa ja terveydessä on kuitenkin havaittavissa muutoksia parempaan. Parhaiten ovat pärjänneet ne, jotka ovat suorittaneet ohjelman loppuun, mutta keskeyttäneetkin ovat kokeneet ohjelman antaneen välineitä ja motivaatiota elämänhallintaan. Päihteiden käytön lopettaminen on

merkittäväällä tavalla edistänyt asiakkaiden terveyttä ja lyhytkin päihteen kausi edisti monen asiakkaan terveyttä.

KUVAn tavoite on edistää asiakkaiden itsenäistä asumista. Asunnottomuus ja mm. vuokratähteistä johtuvat häädöt ovat yleisiä ongelmia vankien keskuudessa. Ohjelman loppuun suorittaminen edistää myös itsenäistä asumista. Kahden vuoden seurannassa KUVAn loppuun suorittaneista kaksi kolmasosaa asui pienasunnossa ja 20 % oli asunnottomana tai vankilassa. KUVAn keskeyttäneistä yli puolet oli asunnottomana tai vankilassa. (Taulu 7 s.31.)

KUVAn tavoite on ollut edistää vapautuvien vankien työllistymistä ja taloudellista riippumattomuutta. Ohjelmassa loppuun asti olleet ovat työllistyneet paremmin ohjelman jälkeen, vaikka kolmasosa heistäkin oli kahden vuoden seurantajakson jälkeen työttömänä. Vankeusaikana ohjelman keskeyttäneistä työttömänä olivat kaksi vuotta myöhemmin kaikki muut paitsi yksi eläkkeelle siirtynyt (Taulu 14, s.35) Kahden vuoden seurantajaksoilla muutokset toimeentulotuen asiakkuuksissa eivät ole suuria. Tukea saaneiden osuudet ovat pitkälti samat ennen KUVAA ja sen jälkeen. Keskimäärin noin 70 % on saanut toimeentulotukea ennen ja jälkeen KUVAn. Vapautumisen jälkeiselle siviilityöjaksolle osallistuneista kolmasosa ei ole kahden vuoden jälkeen ollut toimeentulotuen saajana kun taas KUVAn vankeusajalla keskeyttäneiden joukossa toimeentulotuen saaminen oli huomattavasti yleisempää. Myös ohjelman loppuun suorittaneista yli puolet sai jatkuvasti toimeentulotukea. (Taulu 12, s.34 ja Taulu 13, s.35) Toimeentulotukeen turvautumiseen vaikuttavat asiakkaiden velat ja heikko asema työmarkkinoilla.

Ohjelman loppuun asti suorittaminen ennakoitiin asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Ohjelman toimivia ja parhaita puolia ovat motivoituneet työntekijät ja toimiva moniammatillinen yhteistyöverkosto. KUVAn työntekijöiden vastualueet ovat selkeät ja luottamus verkoston toimintaan mahdollistaa jokaisen työntekijän keskittymisen asiakkaan tukemiseen täysipainoisesti. Moniongelmainen asiakasryhmä luo kuitenkin haasteita onnistumiselle, ja monipuolisesta tuesta huolimatta asiakkaan nivelvaiheessa kohtaamat riskit ovat olemassa. KUVAAan olisi mahdollista rekrytoida enemmänkin asiakkaita, mutta sapluunaan sopivia asiakkaita ei ole tarpeeksi vankiloiden päihdekuntoutuspaikkojen vähyden takia. Ohjelman tarjoamaa työtoimintaa voisi monipuolistaa, sillä kaikki eivät koe remontti- ja korjaustöitä omakseen. KUVAn asiakkaiden poikkeuksellinen elämäntilanne tulisi ottaa huomioon ulosottosopimusta tehtäessä ja yksilöllisen tuen tarjoaminen tulisi

säilyttää läpi ohjelman. KUVAn asiakkaat hyötyisivät A-klinikan yksilötyökäytännön muuttamisesta, sillä asiakkaat tarvitsevat jatkuvaa yksilöllistä tukea samojen toimijoiden kanssa. Asiakkaiden tulisi kiinnittyä paremmin A-klinikan ja vertaistukiryhmien toimintaan, erityisesti vankeustuomion päätyttyä. Asiakkaiden kiinnittymistä työmarkkinoille tulee tukea entistä paremmin.

2. KUVAn toiminta ja tavoitteet

Vankilakierteessä olevien ihmisten voidaan sanoa olevan suomalaisen yhteiskunnan köyhin, syrjäytynein ja sairain väestönosa (Granfelt 2007, 44). Suuri osa vangeista on vailla vakituista asuntoa ja lähes kaikki heistä kärsivät päihdeongelmista. Suurella osalla vankilakierteessä olevista ihmisistä on myös hyvin vähän työkokemusta hankittuna. Aiemman työkokemuksen vähäisyys yhdistettynä asunnottomuuteen ja päihdeongelmaan tekee (vapautuvien) vankien mahdollisuuksista kiinnittyä työmarkkinoille ja ympäröivään yhteiskuntaan äärimmäisen heikot. Jotta vapautuvalla vangilla voi olla realistiset mahdollisuudet saavuttaa rikokseton ja päihdeettömän elämäntapa sekä kyetä itsenäiseen asumiseen, tulee tuen ja kuntoutuksen kattaa kaikki nämä osa-alueet. KUVAn konsepti perustuukin kokonaisvaltaiseen tukeen, joka jatkuu katkeamattomana vankilasta vapautteen samojen toimijoiden kanssa.

Ohjelman keskeiset osa-alueet ovat työhönkuntoutus, päihdekuntoutus ja tuettu asuminen. Kuntouttava vankityö on Helsingin sosiaaliviraston ja Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen yhteistyöhanke ja se toimii Suomenlinnan vankilasta käsin. Päihdehoito, sosiaalipalvelut ja sosiaalityö suunnitellaan yksilökohtaisesti. (Kuntouttava vankityö vuonna 2011, 2-3.)

KUVAn toiminnan kuusi keskeisintä pitkän aikavälin tulostavoitetta ovat rikokseton elämäntapa, päihdeettömän elämäntapa, vastuun otto omasta elämästä, itsenäinen asuminen, työllistyminen tai ammatilliset opinnot ja taloudellinen riippumattomuus. Kuntouttava vankityö sisältää suunnitelmallista kokonaisvaltaista sosiaalityötä, jossa erityisesti korostuu työhönkuntoutus ja päihdekuntoutus, asumispalvelut ja asumistaitojen kehittäminen ja velka-asioiden järjestely. (Borg 2012, 5)

2.1 Vankilasta vapauteen - KUVAn prosessi vaiheittain

Tässä luvussa selostetaan Kuntouttava vankityö -ohjelman prosessin eteneminen aina hakemisen edellytyksistä vapautumiseen ja siviilielämään asti. Raportissa liitteenä olevassa prosessikartassa on selostettu tarkemmin ohjelman eteneminen (Liite 1).

Hakemisen edellytykset ja ohjelmaan hakeminen

KUVAn hakeutuvan vangin tulee täyttää ohjelman vaatimat perusedellytykset. Hakijan on oltava helsinkiläinen mies ja hänellä tulee olla valmiudet ja mahdollisuus kuntoutua työelämään tai ammatilliseen koulutukseen. KUVAn koordinaattoreiden mukaan hakemisen edellytyksistä voidaan jossain määrin joustaa, ja vangin mahdollisuus menestyä ohjelmassa arvioidaan aina yksilökohtaisesti. Vangin viimeaikainen kehitys painottuu valintaa tehtäessä. Helsinkiläisyys on kuitenkin ohjelmaan hakemisen ehdoton edellytys. Hakeutumisvaiheessa vankeusrangaistusta tulee olla jäljellä riittävän pitkä aika, mielellään noin vuosi, jotta kiinnittyminen uudenlaiseen elämäntapaan ja KUVAn palveluihin on mahdollista jo ennen vapautumista. Suurin osa ohjelmaan valituista hakeutuu ohjelmaan Suomenlinnan, Helsingin, Riihimäen, Keravan ja Jokelan vankiloista. Hakijoiden motivaatiota ja soveltuvuutta ohjelmaan kartoitetaan haastattelun avulla ja KUVAn koordinaattorit haastattelevat hakijan sijoitusvankilassa. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskus päättää vangin sijoittamisesta Suomenlinnan vankilaan.

KUVA -ohjelman sisältö vankilassa

Päihdekuntoutus A-klinikalla alkaa asiakkaan hakeuduttua ohjelmaan. Lisäksi vangit osallistuvat säännöllisesti Kriminaalihuollon tukisäätiön (Krits) vertaistuki Rediksen toimintaan ja heitä kannustetaan osallistumaan NA- ja AA-ryhmien vertaistukeen, sekä vankien etujärjestö Kris-Suomen (Kriminellas revansch i samhället) toimintaan. Suomenlinnan vankilassa KUVAn asiakkaat majoittuvat tupaan, jossa voi olla sijoitettuna myös muita päihdekuntoutuksessa olevia vankeja. Ohjelman alussa vangit osallistuvat kuuden viikon perehdytystyöjaksolle, joka on käytännössä metsänraivaus- ja puistotyötä Helsingin kaupungin ulkotyökohteissa. Perehdytysjakson aikana vangeille maksetaan toiminta-

rahaa. Tämän jälkeen vangit siirtyvät varsinaisiin työkohteisiin, missä työ on pääasiassa remontti- ja kunnostustyötä. Työllistämistä huolehtii Helsingin sosiaaliviraston työhönkuntoutus ja työstä maksetaan työehtosopimuksen mukaista palkkaa. KUVAn osallistuvia autetaan velka-asioiden järjestelyssä, ja asiakkaille tarjotaan tukea ulosottoviraston kanssa asiointiin.

KUVA mukana vankeusrangaistuksen päättyessä ja siviilissä

Vankilatuomion lähestyessä loppuaan selvitetään valvotun koevapauden edellytykset ja valmistellaan mahdollinen toimeenpanosuunnitelma. Yhteistyö ehdonalaisvalvojan kanssa alkaa ja asiakasta tukee lisäksi oman alueen sosiaalityöntekijä. Asuntoa vailla oleville järjestetään tukiasunto Sosiaaliviraston Asumisen tuessa. Asiakkaalla on mahdollisuus jatkaa työhönkuntoutuksen töissä ja A-klinikan ja vertaistukiryhmien tarjoama tuki jatkuu vankeusajan jälkeen. Tällä hetkellä KUVAssa vapautuville vangeille voidaan tarjota kaksi kuuden kuukauden mittaista työllistymisjaksoa ja tuetun työjakson jälkeen asiakasta tuetaan tarvittaessa myös ammatillisiin opintoihin hakeutumisessa. Onnistuneen tuetun asumisen jakson jälkeen asiakasta tuetaan itsenäisen asumisen järjestämisessä.

2.2 KUVAn looginen malli

KUVA -ohjelmalle tehtiin looginen malli, jonka tavoite on kuvata hankkeen toiminnot ja vaikutusketjut, joiden kautta odotetut tulokset voidaan saavuttaa. Mallin on oltava sekä uskottava, että toteutuskelpoinen. Arviointisuunnitelma ja arviointiraportin kysymykset perustuvat KUVAlle tehtyyn loogiseen malliin. Looginen malli ja siihen pohjautuva arviointisuunnitelma valmisteltiin neljässä puolipäiväisessä työpajassa. Mallin tekemiseen osallistuivat KUVAn seurantaryhmän jäsenet ja lisäksi KUVAn asiakkaiden kanssa toimivia työntekijöitä. KUVAn keskeisimpien toimijatahojen mukanaololla pyrittiin varmistamaan monipuolisen kokemustiedon välittyminen loogiseen malliin ja arviointisuunnitelmaan. (Borg 2012, 1-2.)

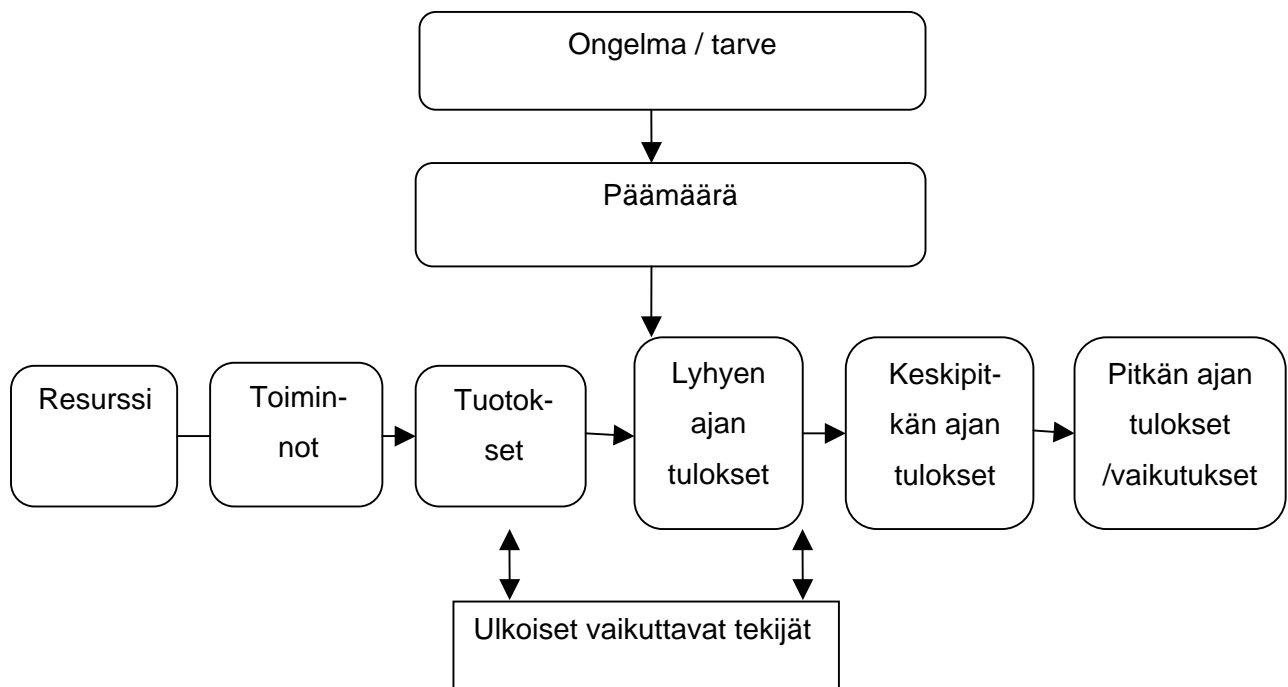
Mukana työpajoissa olivat seuraavien tahojen edustajat:

- Suomenlinnan vankila
- Yhdyskuntaseuraamustoimisto
- Etelä-Suomen rikosseuraamusalan arviointikeskus
- Sosiaaliviraston työhönkuntoutus
- Sosiaaliviraston asumisen tuki
- A-klinikat
- Sosiaaliviraston kehittämispalveluiden arviointi ja kehittämissyksikkö
- Kriminaalihuollon tukisäätiö

Loogisen mallin ytimenä on kaksi oletusketjua, uskottava muutosteoria ja hyvä toimintamalli. Hyvin suunnitellussa hankkeessa tai interventiossa on mietitty ennakoita, minkälaiset muutokset asiakkaan elämässä ja tilanteessa ovat hankkeen pitkän tähtäimen tavoitteena ja minkälaisia muutoksia pitää välivaiheissa ensin tapahtua, jotta tavoitellut pitkän aikavälin tulokset voidaan saavuttaa. Sen jälkeen tulee pohtia, minkälaisen toiminnan tuloksena muutokset ovat mahdollisia. Tämä on kausaalinen oletusketju siitä, miten vaikutukset syntyvät. Tätä oletusta nimitetään muutosteoriksi. Hyvän muutosteorian mittarina on, että se on loogisesti uskottava ja mahdollinen. (Borg 2012, 1-2.)

Toinen puoli loogisesta mallista liittyy hankkeen toimeenpanoa kuvaavaan ns. toimintamalliin. Vaikka hankeajatuksen perustana olisi pätevä muutosteoria, voi hanke epäonnistua, jos toimeenpano on puutteellista. Suunnitellut toiminnot pitää toteuttaa sovitulla tavalla ja riittävässä laajuudessa, resurssit pitää olla oikein kohdennettuna ja tukipalvelut pitää olla saatavilla. Hyvän toimintamallin laadun mittarina on sen toteutettavuus. (Borg, 2012, 2.)

Kuvio 1 Loogisen mallin elementit

Kuviossa 1 (Borg, 2012, 2) on havainnollistettu loogisen mallin elementit. Looginen malli lähtee ongelman määrittämisestä, eli mihin tarpeeseen intervention on määrä vastata. KUVA -ohjelman kohdalla tarve määriteltiin seuraavasti:

Olemassa olevat toimintamallit eivät vastaa vapautuvien vankien tarpeita koskien esim. elämäntaitoja, työn- ja asunnon saantia, päihdekuntoutusta tai velka-asioiden hoitoa. Tämä koskee erityisesti siirtymää vankilasta vapauteen (Borg, 2012, 3).

Tarpeen pohjalta KUVA -ohjelmalle määriteltiin seuraava päämäärä:

Lisätä valmiuksia elämäntaitojen päihdekuntoutuville helsinkiläisille vankilasta vapautuville miehille jotka ovat mukana KUVA -ohjelmassa. Tavoitteena on työnsaaminen ja päihteetön rikokseton elämäntapa (Borg, 2012, 3).

KUVA -ohjelman toiminnan kannalta välttämättömät resurssit koskevat mm. työntekijöitä, aikaa ja materiaaleja. Riittäväillä resursseilla varmistetaan ohjelman perustoiminnot, kuten KUVAn markkinointi ja ohjelmaan rekrytoiminen, päihteettömyyden tukeminen ja elämäntaitojen vahvistaminen. Resurssien ja toimintojen mahdollistamia

tuotoksia ovat mm. käynnit A-klinikalla, työtoiminta ja sopimus ulosoton ja velkojen kanssa. KUVAn loogisen mallin osalta sovittiin, että lyhyen aikavälin oletetut tulokset tarkoittavat KUVAssa ennen vapautumista tapahtuneita muutoksia, ja lyhyen aikavälin tavoitteiksi kirjattiin mm. välien katkaiseminen rikolliseen tuttavapiiriin, päihdehoitoon ja työtoimintaan sitoutuminen ja motivaation vahvistuminen. Keskipitkällä aikavälillä tarkoitetaan noin vuotta vapautumisen jälkeen, KUVA-asiakkuuden päättymiseen asti ja tavoitteiksi määriteltiin mm. KUVA -ohjelmassa jatkaminen vapautumisen jälkeen, positiivinen sosiaalinen verkosto, aktivoituminen omien asioiden hoitoon ja velkojen saaminen hallintaan. Lyhyiden ja keskipitkien tavoitteiden saavuttaminen on tärkeää pyrittäessä pitkän aikavälin tavoitteisiin. Ulkoisia hankkeen toimivuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat mm. yhteistyökumppanien sitoutuminen toimintaan ja sen jatkuvuuteen, yleinen työmarkkina- ja taloudellinen, sekä myös rangaistusjärjestelmän painotukset suhteessa avolaitospaikkoihin ja koevapauksiin. (Borg 2010, Liite 1; Borg, 2012, Liite 1.)

KUVALle tehdyn loogisen mallin mukaan ohjelman kuusi pitkän tähtäimen tulostavoitetta ovat rikokseton elämäntapa, päihdetön elämäntapa, vastuunotto omasta elämästä, itsenäinen asuminen, työllistyminen tai ammatilliset opinnot ja taloudellinen riippumattomuus. KUVAan osallistuminen ei takaa näiden tavoitteiden saavuttamista, mutta KUVAan osallistumisen oletetaan huomattavalla panoksella edistävän näiden vaikutusten syntyä. (Borg 2012, 3.) Liitteessä 1 on havainnollistettu tarkemmin KUVAn loogisen mallin osa-alueet. Tässä raportissa käsitellään näiden pitkän aikavälin tavoitteiden toteutumista.

2.3 KUVAn kustannukset ja vaikutus vankilakustannuksiin

Vuoden 2011 aikana vankityöpäivien lukumäärä oli 949 päivää. Etelä-Suomen rikosseuraamusalue maksoi Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden keskuslaitokselle 67,43 euroa per vankityöpäivä. Toiminnan menot vuonna 2011 olivat Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden keskuslaitokselle 139 385 euroa ja tulot olivat 106 129 euroa josta Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen osuus Helsingin kaupungille oli vankityökorvauksina 63 991 euroa ja vankipalkkoina 42 138 euroa. Helsingin sosiaaliviraston nettokustannukseksi toiminnasta vuonna 2011 tuli 33 256 euroa. Sopimukseen liittyvinä kustannuksina vankityöpäivän nettohinnaksi vuonna

2011 tuli 35,04 euroa Helsingin sosiaalivirastolle. (Kuntouttava vankityö vuonna 2011, 7.)

Tutkija Pekka Borg teki lisäksi laskelman Kuvan vaikutuksista vankilakustannuksiin. Laskelmassa on verrattu KUVAn osallistuneiden ja Helsingin vankilan päihdeettömiltä osastoilta vapautuneiden uusien vankilakertojen keskimääriä. Laskelma sisältää lisäksi arvion vankilakertojen vähenemisen tuomista kustannussäästöistä. Vaikka laskelmat perustuvat osittain oletuksiin, antavat ne osviittaa KUVAn aikaansaamista säästöistä vankilakustannuksiin. Laskelman mukaan vankilakustannuksia olisi säästynyt Kuvan toiminta-aikana noin miljoona euroa. Vankilakertojen väheneminen on luettavissa tämän raportin tulososiossa (s. 15–20). Borgin laskelma löytyy kokonaisuudessaan raportin liitteistä. (Liite 3)

3. Arviointikysymykset ja raportissa käytettävä aineisto

Tässä arvioinnissa pyritään selvittämään kuinka hyvin KUVAn pitkän aikavälin tavoitteet ovat toteutuneet, eli onko ohjelma edistänyt vankien valmiuksia elämänhallintaan, itsenäiseen asumiseen, taloudelliseen toimeentuloon ja päihdeettömään elämäntapaan. Arvioinnin tueksi on kerätty sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista aineistoa. Aineisto koostuu KUVAssa olleiden asiakkaiden, KUVAn koordinaattoreiden, A-klinikan työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajan, sekä vankilan päihdetyöntekijän haastatteluista, sekä erillisestä tilastoraportista, joka on tehty asiakasrekisteritietojen pohjalta. Tässä arviointiraportissa ei ole mahdollista esitellä kovin laajasti yksittäisten aineistojen analyysien tuloksia, mutta aineistot tarjoavat oleellisilta osin tärkeää tietoa ohjelman vaikuttavuudesta. Lisäksi erityisesti laadullisista haastatteluaineistoista on mahdollista nostaa esille ohjelman toimiviksi koettuja hyviä puolia, ja niistä on löydettävissä myös ohjelman tulevaisuuden kannalta hyödyllisiä kehitysehdotuksia. Aineistoihin nojaten pyritään ensisijaisesti vastaamaan raportin peruskysymykseen.

Peruskysymys ja tarkentavat lisäkysymykset on määritelty raporttia varten tehdyssä arviointisuunnitelmassa. (Borg 2012, 5.)

KUVA:n arvioinnin peruskysymys on:

Onko kuntouttava vankityö lisännyt vapautuvan vangin valmiuksia elämänhallintaan ja sijoittumista työelämään?

Peruskysymys voidaan pilkkoa ja konkretisoida vielä kuuteen lisäkysymykseen. Näiden kysymysten avulla lähdetään tarkastelemaan niitä mahdollisia muutoksia, jotka on määritellyt KUVA:n pitkän aikavälin tavoitteiksi KUVA:n osallistuneiden vankien osalta.

1. Onko kuntouttava vankityö edistänyt vapautuvan vangin rikoksetonta elämäntapaa?
2. Onko kuntouttava vankityö edistänyt vapautuvan vangin päihteetöntä elämäntapaa?
3. Onko kuntouttava vankityö edistänyt vapautuvan vangin vastuun ottamista omasta elämästään?
4. Onko kuntouttava vankityö edistänyt vapautuvan vangin itsenäistä asumista?
5. Onko kuntouttava vankityö edistänyt vapautuvan vangin työllistymistä ja/tai ammatillisia opintoja?
6. Onko kuntouttava vankityö edistänyt vapautuvan vangin toimeentuloa ja taloudellista riippumattomuutta?

3.1 Asiakastietokanta

Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkija Pekka Borg on laatinut erillisen tilastoraportin yhdistämällä Rikosseuraamuslaitokselta saatuja uusintarikollisuustietoja sosiaaliviraston asiakastietokantaan. Borgin raportissa kuvataan kattavasti KUVA:n asiakkaiden elämässä tapahtuneita muutoksia, uusintarikollisuuden määrää, asumismuotoa, työllistymistä ja taloudellista tilannetta. Sosiaaliviraston asiakastietokannasta poimittiin tietoja vankien

tilanteesta ennen vankilaa / KUVAan tulovaiheesta, KUVAn aikaisesta ja kaksi vuotta KUVAn päättymisen jälkeisestä tilanteesta. Tiedoista käy ilmi mm. perushenkilötietoja, vankeuteen liittyviä tietoja ja tietoja palvelujen käytöstä (työhön ja koulutukseen osallistuminen, laitoshoitokertojen määrä, toimeentulotuen saanti, velkatilanne yms.) ja elämäntilanteesta. Nämä tiedot yhdistettiin Rikosseuraamuslaitokselta saatuihin tietoihin.

Tilastoraportissa (Borg 2013) on vertailtu KUVAn loppuun suorittaneiden, ohjelman siviililyön ensimmäisen kuuden kuukauden aikana lopettaneiden ja ohjelman keskeyttäneiden välisiä eroja, sekä verrattu KUVAn asiakkaiden tietoja Helsingin vankilan päihdetömältä osastolta vapautuneiden vankien seurantatietoihin. Ohjelman kokonaan suorittaneeksi on luokiteltu kaikki, jotka ovat jatkaneet vähintään 6 kuukautta vapautumisen jälkeen KUVAn töissä. Aineistossa on 99 KUVAn asiakasta, joten konkreettiset analyysimenetelmät on valittu pienehköön aineistoon soveltuvuuden mukaan. Asiakasmäärät ristiintaulukoinneissa vaihtelevat, koska taulukoissa on yleensä mukana vain ne tapaukset, joilta on saatavissa molemmat taulukoitavat tiedot. Ensimmäiset seurannassa olevat asiakkaat aloittivat loppuvuodesta 2000 ja viimeiset loppuvuodesta 2009. Mukana ovat asiakkaat, joilla on kertynyt vuoden 2011 loppuun mennessä seurantatietoja ainakin kahden vuoden ajalta.

3.2 KUVAn asiakkaiden haastattelut

KUVA-arvioinnin tärkeä osa-alue on ohjelmaan osallistuneiden vankien omat näkemykset ja kokemukset ohjelmasta. KUVA -ohjelman suorittaneet sekä keskeyttäneet tarjoavat ainutlaatuista tietoa ohjelman eri osa-alueiden toimivuudesta ja haastateltavien esiintuomat kehitysehdotukset auttavat kehittämään ohjelmaa tulevaisuudessa. KUVA-arviointiin asiakasnäkökulma saadaan Inka Vaakanaisen (2012) Laurea-ammattikorkeakouluun tekemästä laadullisesta opinnäytetyöstä ”Kuntouttava vankityö -ohjelman merkitys asiakkaiden elämässä”. Opinnäytetyön tavoitteena oli nostaa esiin asiakasnäkökulmaa ohjelman vahvuuksista ja kehittämistarpeista sekä arvioida KUVA-ohjelman keskeisimpiä osa-alueita, eli työhönkuntoutusta, päihdekuntoutusta ja tuettua asumista. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää mikä KUVA -ohjelmassa on ollut asiakkaiden mielestä hyödyllistä, mikä on auttanut heitä kohti päihdetöntä ja rikoksetonta

elämää ja mikä on auttanut heitä parantamaan elämänhallintaansa ja ottamaan vastuuta omasta elämästään.

Opinnäytetyötä varten haastateltiin 13:a KUVAn osallistunutta, joiden vapautumisesta oli kulunut yli kaksi vuotta. Kahdeksan haastateltavaa oli ollut mukana ohjelmassa ainakin kolme kuukautta vapautumisen jälkeen, loput olivat keskeyttäneet ohjelman joko jo vankeuden aikana tai ensimmäisen kolmen kuukauden sisään vapautumisestaan. (Vaakanainen 2012, 23–24.)

Asiakasnäkökulman mukaan ottamisen tavoitteena ei ole saada tietoa asiakkaiden tyytyväisyydestä tai mielipiteistä ohjelmasta sinänsä. Asiakkaat voivat kuitenkin omalta osaltaan tuoda arvokasta tietoa siitä, mitkä ovat olleet ohjelman tavoitteiden kannalta toimivia osa-alueita ja mitä toimintoja voi tulevaisuudessa kehittää ja miten.

3.3 KUVAn koordinaattoreiden haastattelut

KUVAssa alusta alkaen, vuodesta 1999, ovat olleet mukana Suomenlinnan vankilan sosiaalityöntekijä Kristiina Kotkavuori, Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden johtava sosiaalityöntekijä Carl-Olof Stenberg ja KUVAssa työnjohtajana vuoteen 2010 asti toiminut Osmo Gröhn. Heitä haastatteleminen pyrittiin saamaan kokonaisvaltainen käsitys KUVAn prosessien toimivuudesta, asiakaskunnasta, vaikutuksista ja kartoittaa KUVAn saatuja oppeja palvelun kehittämistä varten. Haastattelua tehtäessä haastattelurungon tukena käytettiin vankiloissa jaettavaa KUVAn prosessikarttaa, josta selviää KUVAn eteneminen vaiheittain alkaen ohjelmaan hakemisesta siviiliin pääsyyn asti. Haastattelu tehtiin 14.11.2012 ja haastattelijana toimi työhönkuntoutuksen suunnittelija Liisa Virta.

3.4 A-klinikan työntekijöiden, sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajan, sekä vankilan päihdeohjaajan haastattelut

A-klinikan työntekijät, aluesosiaalityöntekijät ja -ohjaajat sekä vankilahenkilökunta tekevät tiiviisti töitä KUVAn asiakkaiden kanssa. Heidän näkökulmansa KUVAn asiakaspro-

sessien ja ohjelman toimintaan on tärkeä. Elina Toijanahon Laurea-ammattikorkeakouluun keväällä 2013 valmistuva opinnäytetyö kartoittaa näiden keskeisten toimijoiden työtä ja kokemuksia KUVA-asiakkaiden kanssa toimimisesta. Opinnäytetyön aineisto koostuu kolmesta teemahaastattelusta, joista kaksi on ryhmähaastatteluja. Yhteensä haastateltuja oli seitsemän. Kaksi sosiaalityöntekijää ja yksi sosiaaliohjaaja muodostivat oman ryhmänsä ja kolme A-klinikan työntekijää omansa. Kolmas teemahaastattelu on vankilan päihdeohjaajan haastattelu. Tässä raportissa on ollut mahdollista hyödyntää Toijanahon opinnäytetyön aineisto-osuuksien analyysia. Aineiston analyysiosa on vain osa opinnäytetyötä ja näin ollen varsin suppea, mutta se tarjoaa kuitenkin hyvin vastauksia arviointiraportin laadullisiin kysymyksiin. Haastatteluiden fokus on asiakastyön menetelmissä, KUVAn asiakassuhteissa ja asiakastyön tavoitteissa. Lisäksi haastatteluissa on kartoitettu verkostotyön merkitystä KUVAssa ja pohdittu mahdollisia kehittämideoita.

4. Tulokset

Tämän arviointiraportin tavoite on tuottaa tietoa yli kymmenen vuotta toimineen Kuntouttava vankityö -ohjelman toiminnasta ja tuloksellisuudesta. KUVAn tuloksellisuus on konkreettisimmin nähtävissä, kun käsitellään ohjelman mitattavissa olevia tavoitteita, kuten rikoksetonta elämäntapaa ja työllistymistä. Käsiteltäessä KUVAn laadullisia tavoitteita, kuten elämänhallintaa ja päihteiden käyttöä, on tuloksellisuuden osoittaminen haastavampaa. Laadullisten tavoitteiden toteutuminen ei ole yksiselitteistä, koska on otettava huomioon lähtötaso ja toteutuneet muutokset, olivat ne miten pieniä tahansa. Tämän raportin puitteissa ei ole mahdollista esitellä raportissa käytettävien aineistojen tuloksia kokonaisuudessaan. Sen sijaan ohjelman tavoitteiden kannalta aineistojen analyysien keskeisimmät tulokset esitellään tässä raportissa. Laadullisten tavoitteiden toteutumista kartoittavat Inka Vaakanaisen ja Elina Toijanahon opinnäytetöiden tulokset ja KUVAn koordinaattoreiden haastattelu. Pekka Borgin KUVAn asiakasrekisteritietojen pohjalta tehty tilastollinen raportti avaa puolestaan ohjelman määrällisesti mitattavien tavoitteiden toteutumista.

4.1 Rikokseton elämäntapa

KUVALle tehdyn loogisen mallin (Borg 2012; Liite 2) mukaan KUVAn pitkän aikavälin tavoite on edistää rikoksetonta elämäntapaa. Borgin (2013) tekemässä erillisraportissa kuvataan luvuin KUVAn asiakaskuntaa ja heidän tilanteissaan tapahtuneita muutoksia kahdelta vuodelta KUVAn osallistumisen jälkeen ja esitellään laajemmin tilastollista tietoa, jota KUVAn asiakasrekisteritietojen pohjalta on saatavissa. Tässä osassa raporttia esiteltyt taulukot ja niiden analyysit ovat Pekka Borgin erillisraportista, ja Inka Vaakanaisen opinnäytetyön tulokset tukevat Borgin analyysia.

KUVAn päättymisen tai keskeytymisen jälkeen toteutuneiden vankilakertojen määrää mittaamalla voidaan tutkia KUVAn vaikuttavuutta rikoksettomaan elämäntavan toteutumisessa. Toisena uusintarikollisuuden mittarina käytetään päivien määrää ensimmäiseen uuteen rikokseen vapautumisen jälkeen. KUVAn asiakkaat on jaettu kolmeen ryhmään sen mukaan, mihin vaiheeseen asti he ovat olleet KUVAssa mukana. KUVAn vankeusaikana keskeyttäneet, vapautumisen tai koevapautumisen jälkeen alle kuusi kuukautta tuetussa työssä mukana olleet ja KUVAn loppuun asti suorittaneet muodostavat kukin oman ryhmänsä. Vertailuaineistona käytetään Helsingin vankilan päihteettömältä osastolta vuosina 2006 – 2009 vapautuneita vankeja, joista on kuitenkin poistettu KUVAssa aloittaneet. Kertaisuustiedot sisältävät vankeudet, jotka on laitettu täytäntöön kevääseen 2012 mennessä. (Borg 2013, 7-8, 12.)

Seuranta sisältää vain vankeusrangaistukseen johtaneet rikokset, mukaan lukien yhdyskuntapalvelun. Kun vertailussa mukana olevilla on vapautumisesta kulunut 2 – 6 vuotta, on kohtuullisessa määrin voitu ottaa huomioon rikoksen oikeuskäsittelyyn kulunut aika. Vertailun yhdenmukaistamiseksi tässä osiossa KUVAn asiakkaista ovat mukana vain vuonna 2006 ja sen jälkeen KUVAssa vapautuneet. Tämän seurauksena KUVAn osallistuneita on vertailussa mukana vain 43. Päihteettömältä osastolta mukana on 110 vapautunutta vankia. Taulussa 1 on esitetty KUVAn asiakkaiden ja Helsingin vankilan päihteettömältä osastolta vapautuneiden määrä vapautumisvuoden mukaan. (Borg 2013, 8.)

Taulu 1 KUVAn ja Helsingin vankilan päihteettömien osastojen vapautuvat vangit

		Kuva	Sörnäisten päihteettömät osastot
Vapautumis- vuosi	2006	12	35
	2007	7	30
	2008	8	24
	2009	11	21
	2010	5	0
Yhteensä		43	110

KUVAn aloittaneiden ja päihteettömältä osastolta vapautuneiden vankilakertojen määrät lähtötilanteessa eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi. (Taulu 2.) KUVAn loppuun suorittaneet näyttävät kuitenkin poikkeavan muista ryhmistä siten, että heillä on ennen KUVAn tuloa keskimäärin vähemmän vankilakertoja ja heissä on enemmän ensikertalaisia, kuin muissa ryhmissä. (Borg 2013, 9.)

Taulu 2 Vankilakertaisuus ennen KUVAA ja Sörnäisten päihteettömää osastoa

		Kertaisuus								Yhteensä		Kertaisuus keskiarvo
		1		2 - 4		5 - 9		10 ja yli		n	%	
		n	%	n	%	n	%	n	%			
Kuvan vaihe	suorittanut Kuvan loppuun	8	44,4%	7	38,9%	3	16,7%	0	0,0%	18	100,0%	2,72
	vapautunut Kuvassa/alle 6 kk siviilityössä	1	8,3%	5	41,7%	3	25,0%	3	25,0%	12	100,0%	5,92
	Kuva keskeytynyt ennen vapautumista	2	15,4%	5	38,5%	4	30,8%	2	15,4%	13	100,0%	5,15
	Päihteetön osasto	17	15,9%	41	38,3%	27	25,2%	22	20,6%	107	100,0%	5,51
Yhteensä		28	18,7%	58	38,7%	37	24,7%	27	18,0%	150	100,0%	5,18

Khiin neliö $p = 0,195$

KUVA -ohjelman vaikuttavuutta arvioitaessa uusintarikollisuuden määrä on oleellinen mittari. KUVAn loppuun suorittaneiden keskuudessa on uusien vankilatuomioiden vähäinen määrä merkillepantavaa. Loppuun asti suorittaneiksi lasketaan ne, jotka ovat vapautumisen tai koevapautteen pääsyn jälkeen jatkaneet KUVAn palkkatuetussa työssä vä-

hintään kuusi kuukautta. Loppuun asti KUVAssa olleista 83 % ei kahden vuoden tarkastelujakson jälkeen ole tehnyt uusia vankilatuomioon johtavia rikoksia. (Taulu 3) Tässä on huomattava ero päihteettömältä osastolta vapautuneisiin, joista 46 % ei tarkastelujakson aikana ole syyllistynyt vankilatuomioon johtaviin rikoksiin. (Borg 2013, 9.)

		Uudet vankilakerrat						Yhteensä	
		Ei lainkaan		1 - 2		3 ja yli			
		n	%	n	%	n	%	n	%
Kuvan vaihe	suorittanut Kuvan loppuun	15	83,3%	3	16,7%	0	0,0%	18	100,0%
	vapautunut Kuvassa/alle 6 kk siviilityössä	5	41,7%	6	50,0%	1	8,3%	12	100,0%
	Kuva keskeytynyt ennen vapautumista	2	15,4%	8	61,5%	3	23,1%	13	100,0%
	Päihteen osasto	50	45,5%	41	37,3%	19	17,3%	110	100,0%
Yhteensä		72	47,1%	58	37,9%	23	15,0%	153	100,0%

Fisherin tarkka testi $p = 0,008$

Taulusta 3 voidaan edelleen lukea, että KUVAssa vapautuneissa, mutta ennen puolen vuoden siviilityöjakson päättymistä lopettaneissa oli suhteellisesti saman verran uusijoita kuin päihteettömältä osastolta vapautuneissa. Kun kaikki KUVAssa vapautuneet laskeaan yhteen, heistä 67 % ei ole ollut seuranta-aikana uudestaan vankilassa. Siinä on edelleen selvä ero päihteettömältä osastolta vapautuneisiin (46 %).

Toisena uusintarikollisuuden mittarina käytettiin päivien määrä ensimmäiseen uuteen rikokseen vapautumisen jälkeen. Tulokset ovat samansuuntaisia, kuin vankilakertaisuuden osalta, eli KUVAn loppuun suorittaneet ovat menestyneet paremmin.

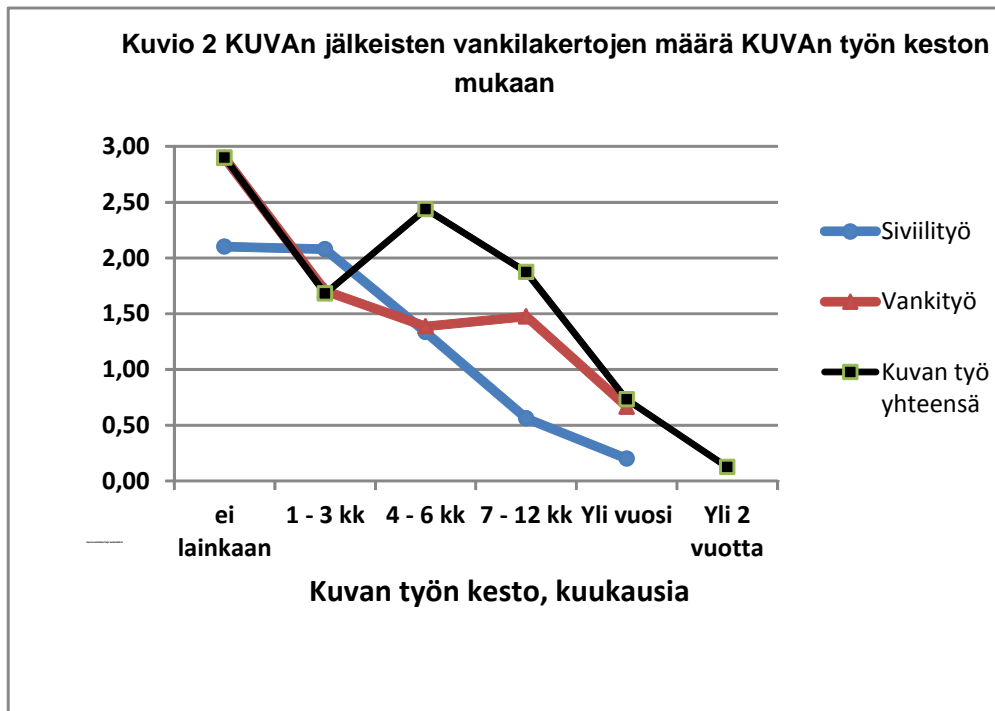
Keskiarvoissa ovat mukana vain ne henkilöt, joilla on todettuja uusia rikoksia. KUVAn loppuun suorittaneilla on ylivoimaisesti pisin kesto ensimmäisen uuden rikoksen tekemiseen, eli lähes kaksi vuotta (Taulu 4). Myös KUVAssa vapautuneilla, jotka olivat alle puoli vuotta ohjelman siviilityössä, kesto on selvästi yli vuoden. Tässä suhteessa päihteettömältä osastolta vapautuneet ovat lähempänä KUVAn ennen vapautumista keskeyttäneiden tasoa. KUVAn loppuun suorittaneilla oli keskimäärin 0,22 vankilakertaa.

Ennen vapautumista keskeyttäneillä oli keskimäärin 2,08 vankilakertaa. Helsingin vankilan päihteettömältä osastolta vapautuneilla luku oli 1,16. (Borg 2013, 11–12.)

Taulu 4 Uudet vankilakerrat KUVAn jälkeen ja päiviä 1. uuteen rikokseen

Kuvan vaihe	Uudet vankilakerrat Kuvan jälkeen			Päiviä 1. uuteen rikokseen vapautumisen jälkeen		
	Keski-arvo	N	Keski-hajonta	Keski-arvo	N	Keski-hajonta
suorittanut Kuvan loppuun	0,22	18	0,548	654	6	463
vapautunut Kuvassa/alle 6 kk siviilityössä	0,92	12	0,996	424	7	264
Kuva keskeytynyt ennen vapautumista	2,08	13	1,706	131	12	135
Päihteetön osasto	1,16	110	1,398	192	63	188
Yhteensä	1,11	153	1,384	234	88	250

KUVAn työjakson kestolla on myös merkitystä KUVAn tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Neljällä viidesosalla niistä, jotka ovat keskeyttäneet KUVAn vankityön ensimmäisten kolmen kuukauden aikana, on tullut seuranta-aikana vankilatuomion täytäntöönpanoja. Mitä pitempään KUVAn työsuhde on jatkunut, sitä vähemmän on keskimäärin uusia vankilakertoja (Kuvio 2). Poikkeamana suoraviivaisesta linjasta näyttää olevan 1-3 kuukautta KUVAn työssä olleet, joilla uusien vankilakertojen määrä on oletettua alempi. Noin vuoden kokonaistyöjakso näyttää olevan vaihe, jonka jälkeen vankilakertojen lukumäärä selvästi pienenee. (Borg 2013, 18.) Aikaisemmin KUVAn siviilitöissä oli mahdollista jatkaa jopa kaksi vuotta vapautumisen jälkeen. Nykyään KUVAssa vapautuville voidaan tarjota kaksi kuuden kuukauden mittaista työllistymisjaksoa.

Inka Vaakanaisen (2012) opinnäytetyötä varten haastateltujen entisten kuvalaisten ohjelman jälkeiset uusintarikollisuutta koskevat tiedot ovat linjassa Borgin (2013) uusintarikollisuustilastojen kanssa.

Vähintään puolen vuoden työllisyysjakson loppuun asti jatkaneista seitsemästä haastateltavasta neljä ei kertomansa mukaan ollut saanut enää mitään tuomiota. Kolme muuta kertoivat saaneensa jokainen yhden yhdyskuntapalvelutuomion, joista yksi oli keskeytetty ja muunnettu vankeudeksi. Sama henkilö oli saanut myös sakonmuuntorangaistuksen. KUVAssa vapautuneista, mutta alle kuuden kuukauden jälkeen keskeyttäneistä kahdesta haastateltavasta toinen ei ollut saanut enää mitään tuomiota ja toinen oli saanut useamman ehdottoman vankeustuomion. Vankeusaikana keskeyttäneistä neljästä haastateltavasta kaikki olivat saaneet yhden tai useamman ehdottoman vankeustuomion. (Vaakanainen 2012, 61,71.)

4.2 Päihteetön elämäntapa

KUVALle tehdyn loogisen mallin (Borg 2012; Liite 2) mukaan ohjelman pitkän tähtäimen tavoite on asiakkaiden päihteetön elämäntapa. Tavoite päihteettömän elämäntavan toteutumisesta on vaikea todentaa. A-klinikan palveluita lukuun ottamatta osallistuminen päihteettömyyttä tukeviin ohjelmiin, kuten AA:n ja NA:n vertaistukiryhmiin, on alun perinkin vapaaehtoista. KUVAn osallistuvat vangit kärsivät kaikki vakavasta päihdeongelmasta. Päihdeongelman hoito onkin ohjelman kulmakiviä, sillä päihdeongelma vaikuttaa KUVAn muiden tavoitteiden, kuten elämänhallinnan ja työllistymisen, toteutumiseen oleellisesti. KUVAn osallistuvien sisäisiä voimavaroja ja päihteettömyyttä tukevia taitoja pyritään vahvistamaan ja tukemaan siten, että päihteetön elämäntapa onnistuu myös vapaudessa, jossa vankilan luomaa ulkoista kontrollia ei ole.

KUVAn asiakkaiden ja työntekijöiden omat näkemykset sekä tilastoaineisto valottavat KUVAn osallistuneiden päihdeongelman tilaa ohjelman jälkeen. KUVAn asiakkaiden ja työntekijöiden haastatteluihin nojaten voidaan todeta, että osa entisistä kuvalaisista on jaksanut jatkaa päihteettömällä linjalla ja osa taas on retkahtanut ennemmin tai myöhemmin. Päihdeongelmalle tosin on luonteenomaista hyvien ja huonojen aikojen vaihtelu, joten retkahtamistakaan ei tule nähdä absoluuttisena epäonnistumisena. On myös otettava huomioon yksilökohtainen muutos päihteiden käytön määrässä ja laadussa. Vaikka täysraittius ei ole toteutunut, päihteiden käyttö on voitu saada hallintaan.

Haastateltujen KUVAn koordinaattoreiden mukaan asiakkaita kannustetaan jo vankeus-aikana pohtimaan oman päihdehoidon kannalta parhaita ratkaisuja. Joillekin sopii parhaiten vertaistukitoiminta ja toiset kokevat yksilöllisemmän hoidon olevan sopivampi vaihtoehto. Vertaistukiryhmiin osallistuminen ei ole ohjelmaan osallistumisen edellytys, mutta siihen kannustetaan, koska sen on koettu edistävän merkittäväällä tavalla raittiina pysymistä. Suomenlinna sosiaalityöntekijän mukaan tavoitteena on, että jokainen löytäisi itselle sopivan yksilöllisen tavan hoitaa omaa päihdeongelmaansa:

”Me tavallaan mahdollistamme, pyrimme siihen, että vangit itse löytäisivät ne omaa toimimista ja kuntoutumista tukevat asiat ja toiminnot, jotka tukevat sitten siviilissä ja jo vankeusaikanakin estävät retkahtamista. Tietysti voidaan antaa vinkkiä eri mahdollisuuksista ja kannustetaan tutustumaan niihin.”

Vertaistukiryhmissä käynnin jatkaminen on ollut merkittävä tekijä päihteettömän elämäntavan saavuttamisessa. Asiakkaiden ja koordinaattoreiden mukaan A-klinikkakäynnit ja vertaistukiryhmissä käyminen vapautumisen jälkeen ovat toimivia keinoja raittiina pysymisen takaamiseksi. Inka Vaakanaisen (2012, 51) haastattelema asiakas kertoo:

”Käyn joka päivä edelleen. Se on ykkönen. Sen jälkeen tulee kaikki muut. Mulle se on elämän tärkein. Et jos mul ei oo sitä ni ei mul oo mitään muutakaan. Mä pääsen alle kahden viikon sinne mistä mä lähin. Et tää on se kuvio.”

Useat Vaakanaisen haastattelemat entiset kuvalaiset kokivat ohjelmaan osallistumisen parantaneen heidän elämänlaatuaan, koska olivat sen avulla lopettaneet tai vähentäneet päihteiden käyttöönsä. Kaksi haastateltavista oli lopettanut päihteiden käytön kokonaan, useat olivat lopettaneet huumeaineiden käytön tai muuten muuttaneet päihteiden käyttöönsä ja muutamat kertoivat ainakin alkaneensa KUVA -ohjelman aikana pohtia päihteiden käyttöönsä uudesta näkökulmasta. (Vaakanainen 2012, 23–24, 58.)

Päihdekierteestä ulospääsy on usein pitkä ja kivikoinen tie. Vaikea päihdeongelma vaatii pitkäjänteistä työtä ja joskus useitakin hoitajaksoja. Puolet kaikista KUVAan osallistuneista on keskeyttänyt ohjelman jo vankeusaikana, ja syynä on lähes poikkeuksetta ollut päihteiden käyttö. Vaikka ohjelma päihteiden takia keskeytyikin, haastatellut asiakkaat kokivat KUVAan antaneen uutta perspektiiviä, sekä kokivat päihteettömän KUVA-ajan olleen positiivinen kokemus. (Vaakanainen 2012, 47–48, 61.) Tällainen positiivinen ajanjakso saattaa tulevaisuudessa motivoida aloittamaan päihdehoito uudelleen. Vaakanaisen haastattelema entinen kuvalainen kertoo:

”Sanotaan näin, en mä tiedä meeks mä nyt asioitten edelle, mutta esimerkiks KUVA sai mut ajattelee taas niinku normi elämää. Eli et ei ollu sellanen ku päihteitä käytti ni oli sellanen mustavalkonen ajattelutapa. Se sai mut ajattelee vähän tarkemmin asioita ni sen jälkee noi tuomiotki, väliajat kasvo ku mä tulin istumaan.”

Elinan Toijanahon (2013) haastattelemat A-klinikan työntekijät kokivat, että päihteiden kohtuukäyttö ei ole kuvalaisten päihdehoidollinen tavoite. Useimmilla ohjelmaan osallistuvilla vangeilla on takanaan useita vuosia kestänyt päihdehistoria, johon on lähes mahdotonta sovittaa kohtuukäyttö. KUVAn entisen työnjohtajan kokemuksen mukaan päihteiden käyttö on kuitenkin mahdollista saada hallintaan ja saavuttaa kohtuukäyttö:

”Onhan siellä toki joukossa sellaisiakin, jotka ovat vähentäneet päihteiden käyttöä sillä tavalla, että voivat ottaa muutaman ja pärjäävät töissä joka päivä.”

Haastateltavat korostivat päihdeongelmaisten asiakkaiden erityisen tuen tarvetta. A-klinikan työntekijöiden mukaan asiakastyön on oltava kokonaisvaltaista erityisesti kuvalaisten kohdalla, koska he joutuvat useimmiten rakentamaan koko persoonallisuutensa uudestaan rikkinäisen elämän ja vankilatuomioiden seurauksena. (Toijanaho 2013.)

Useilla KUVAn asiakkaila ei ennestään ole ollut kontaktia A-klinikkaan tai muihin sosiaalipalveluihin. Sen tähden on merkittävää, että KUVA -ohjelmaan osallistuneet vangit kertoivat hoitoon hakeutumisen kynnyksen madaltuneen, ja ohjelmaan osallistumisen myötä asiakkaat tietävät, mistä hakea apua. (Vaakanainen 2012, 45,47.) Päihteettömän elämäntavan saavuttaminen ei ole onnistunut kaikkien kohdalla, mutta avun piiriin hakeutuminen on helpottunut:

”Se avun hakemisen kynnys on madaltunut. Ei tarvii sit taas odottaa sitä et jostain päin kajahtaa ja on taas niin pohjalla ettei oo mitään muut suuntaa ku kuus jalkaa maan alle tai sit ylöspäin. Ei tarvii mennä niin pitkälle enää. Ainaki sen et oppi puhuu asioista. Ennenhän siit ei ollu niinku mitään, se oli vaan sitä kieltämist koko ajan.”

Haastateltu johtava sosiaalityöntekijä on samoilla linjoilla. KUVAn osallistuminen on luonut hyödyllisen ensikontaktin A-klinikkaan, ja tulevaisuudessa tuen piiriin hakeutuminen käy helpommin.

”Vaikka ohjelma olisi keskeytynyt, he tietävät että päihdekuntoutusta ja apua saa vastaisuudessa A-klinikalta. On syntynyt hyvä ensikontakti, ja silloin on pienempi askel otettava.”

Ainoa päihteidenkäyttöön liittyvä tieto, joka on systemaattisesti saatavissa KUVAn asiakastiedoista, on katkaisu- ja laitoshoidon sijoitusten määrä. Kaikki runsaastikin päihteitä käyttävät eivät hakeudu hoitoihin, joten se ei kuvaa suoraan päihteiden käyttöä ja siinä tapahtuneita muutoksia. Toisaalta katkaisuun hakeutumista ei voi tarkastella ainoastaan epäonnistumisena, vaan on otettava huomioon päihdesairauden erityislaatu. Hoitoon hakeutuminen voi viestiä elämänhallinnan paranemisesta ja motivoituneisuudesta päihdeongelman hoitamiseen.

KUVAn osallistuneista 59 prosentilla ei ole KUVAn päättymisen jälkeen ollut päihdehuollon sijoituspäätöksiä, mutta 14 prosentilla hoitojaksoja on ollut vähintään viisi (Taulu 5). KUVAn loppuun suorittaneilla on vähemmän hoitojaksoja kuin keskeyttäneillä, mutta myös KUVAssa vapautuneiden ja loppuun suorittaneiden keskuudessa on yli kymmenen kertaa katkaisu- ja laitoshoidossa olleita. (Borg 2013, 12–13.)

Taulu 5 Päihdehuollon sijoitukset (katkaisu+laitokset) KUVAn jälkeen ja KUVAn vaihe

		Kuvan vaihe						Yhteensä	
		suorittanut Kuvan loppuun		vapautunut Kuvassa/alle 6 kk siviilityössä		Kuva keskeytynyt ennen			
		n	%	n	%	n	%	n	%
Päihdehuollon sijoitukset Kuvan jälkeen	Ei yhtään	24	41,4%	16	27,6%	18	31,0%	58	100,0%
	1 - 2	4	20,0%	5	25,0%	11	55,0%	20	100,0%
	3 - 4	3	50,0%	1	16,7%	2	33,3%	6	100,0%
	5 - 9	1	14,3%	0	0,0%	6	85,7%	7	100,0%
	10 ja yli	2	28,6%	3	42,9%	2	28,6%	7	100,0%
Yhteensä		34	34,7%	25	25,5%	39	39,8%	98	100,0%

Fisherin tarkka testi $p = 0,147$

Elina Toijanahon (2013) haastattelemien A-klinikan työntekijöiden mukaan kuvalaiset ovat yleensä hyvin motivoituneita päihdeongelman hoitoon. Hyvä motivaatio korostuu erityisesti ohjelman alkuvaiheessa, mutta päihdehoidon hyvä alkua ei kuitenkaan takaa raittiutta siviilissä. Työntekijöiden mukaan päihdehoitosuunnitelman jatkuminen tuo haasteita, kun juuri vankilasta vapautuneilla ei ole samanlaista intoa jatkaa A-klinikakäyntejä kuin vankilassaoloaikana. KUVAn asiakkaat käyvät A-klinikalla ikään kuin vapaaehtoisesti pakotettuina, ja siviilielämän alkaessa klinikalla asiointi usein jää. Työntekijöiden mukaan klinikkakäyntien lopettaminen ei kuitenkaan välttämättä tarkoita raittiuden rakoilemista:

”Se laitos on kaikkein eniten näkyvässä ehkä siinä, kun tulee ajankohtaiseksi miettiä, että missä ja miten hoitosuunnitelmaa voisi parhaiten toteuttaa. Harvoin siihen vapautumisen jälkeen enää halutaan.”

”Vaikka kaikilla on oikea suunta, se ei tarkoita, että he olisivat jo selviytyjiä. Mutta vaikka lopettaa A-klinikka-käynnit, voi silti selvitä samalla tavalla kuin ne, jotka jatkavat käyntejä. Se ei ole aina niin selkeää, että joku epäonnistuu jos lopettaa A-klinikka-käynnit.”

Vaikka kaikki ohjelmaan osallistuneet eivät ole onnistuneet saavuttamaan täysin päiheteetöntä elämäntapaa, ohjelman jälkeen asiakkaat tietävät mistä apua on saatavilla. Haastatellut entiset kuvalaiset kokivat hoitoon hakeutumisen kynnyksen madaltuneen merkittävästi ja ohjelmaan osallistuminen oli haastateltavien mukaan tuonut positiivisia muutoksia elämänlaatuun ja terveydentilaan.

4.3 Vastuunotto omasta elämästä

KUValle tehdyn loogisen mallin (Borg 2012; Liite 2) mukaan KUVA -ohjelman tavoite on voimaannuttaa asiakkaat oman elämänsä hallintaan ja vastuunottoon. Loogisen mallin mukaan vastuun ottaminen omasta elämästä tarkoittaa kykyä hoitaa omia asioitaan, omasta terveydestä huolehtimista, positiivista sosiaalista ihmissuhdeverkostoa ja vanhemmuuden vahvistumista. Vastuunoton ja elämänhallinnan tutkiminen ja mittaaminen on kuitenkin hankalaa. Arviointiraporttia varten kerätystä aineistosta voi kuitenkin saada viitteitä siitä, miten KUVA -ohjelma on auttanut asiakkaita aktivoitumaan omien asioidensa hoitoon. KUVAn asiakkaiden kanssa työskentelevät sosiaalityöntekijät, A-klinikan työntekijät sekä KUVAn koordinaattorit ovat voineet aitiopaikalta seurata asiakkaiden elämänhallinnallisten taitojen kehitystä. He ovatkin avainasemassa analysoitaessa KUVAn vaikutusta asiakkaiden elämänlaatuun ja kykyyn ottaa oman elämänsä härkää sarvista kiinni.

Kuvalaisilla on usein takanaan hyvin rikkonainen ja päihteenkäytön värjäämä elämä. Useilta KUVAn aloittavilta puuttuvat perus arjenhallintataidot kokonaan, ja muille itseltään selviltä tuntuvat asiat on opeteltava perusteista lähtien. Elämänhallinnallisten taitojen vahvistaminen onkin KUVAn asiakkaiden kanssa työskentelevien ihmisten haastavimpia tehtäviä. Toijanahon (2012) haastattelema A-klinikan työntekijä korosti KUVAn asiakkaiden kanssa tehtävän työn kokonaisvaltaisuutta, sillä asiakkaan on vankila- ja päihdekierteen jälkeen luotava itselleen aivan uusi persoonallisuus ja koottava elämän palikat uudestaan.

”Hoitoahan on kokonaisvaltaista. Eritoten kuvalaisten kanssa, jotka rakentavat omaa persoona. Siinä on valtava työ niille, jotka lähtevät sitä kehittämään lapsesta aikuiseksi. He ovat eläneet niin rikkinäisen elämän ja olleet paljon vankiloissa.”

Toijanahon haastattelema A-klinikan työntekijä totesikin työntekijän olevan vain pieni osa asiakkaan kuntoutumisprosessia ja varsinaisen työn tekee kuitenkin asiakas itse. Kuntoutuva vanki on itse paras henkilö arvioimaan omassa elämässä tapahtuneita muutoksia. Etenkin yksi Vaakanaisen haastattelemissa kertoi vaikeuksistaan opetella elämään rikoksetonta elämää ja ilman rikoksilla ansaittuja rahoja. Hankaluuksista huolimatta hän oli pysynyt päätöksessään ja oli tyytyväinen siihen, että oli osallistunut KUVA -ohjelmaan:

”Elämä nyt on muuttunu ihan täysin. Oon tyytyväinen. Oon tyytyväinen et menin KUVA-projektiin. Ja et on jaksanu. Pikkuhiljaa ne asiat sit tulee ja oppii, oppii mitä täs elämäs tarvii osata. Mut onhan se sillee et onhan se aika vaikee oppii tulemaan toimeen jollain palkalla ja elää ja säästää. Siin on aikamoisii ongelmii. Niin kyl tää on tällee paljon parempi. Ei siihen ois kuitenkaan päässy ilman sitä KUVA-projektii. Et kylhän se vaikutti moneen asiaan.”

Toijanahon haastattelemat sosiaalityöntekijät ja -ohjaaja kertoivat koko ajan arvioivansa asiakkaan kykyjä ja jaksamista, ja antaneensa asiakkaille sopivassa määrin ”byrokraattista kitkaa”. Käytännössä tämä on tarkoittanut pieniä haasteita, joista asiakkaan on tullut selvitä, ja näistä haasteista selviytyminen on kehittänyt asiakkaan arjensietokykyä. Haastatellut sosiaalityöntekijät kokivat tällaisen ”byrokraattisen kitkan” antamisen asiakkailleen merkittäväksi elämänopiksi, sikäli kun yhteiskunnassa ja elämässä ei saa mitään valmiina. Esimerkiksi onnistunut vuokranmaksu voi olla tällainen merkittävä virsitanpylväs, jos aikaisemmin sosiaalitoimi on poikkeuksetta sen hoitanut.

Monen asiakkaan kohdalla pienetkin askeleet ovat merkittäviä. Vakavan päihdeongelman ja syrjäytymiskierteen katkaisu ei ole helppoa, ja lähtötaso huomioon ottaen asiak-

kaiden elämässä on tapahtunut muutoksia parempaan päin. Haastateltu KUVAn entinen työnjohtaja korostaa näiden pienten muutosten tärkeyttä:

”Moni on aktivoitunut omien asioidensa hoitoon, vaikka aikaisemmin eivät ole välittäneet mistään mitään. He hoitavat asioitaan tavalla tai toisella, vaikka eivät olekaan normaalisissa yhteiskuntaelämässä mukana. Useat eivät terveyssyistä pysty viettämään normaalia elämää.”

Päihteiden käytön lopettaminen tai vähentäminen vaikuttaa merkittävästi yksilön terveyteen. Useat Inka Vaakanaisen haastattelemat entiset kuvalaiset kokivat ohjelmaan osallistumisen parantaneen heidän elämänlaatuaan, koska olivat sen avulla lopettaneet tai vähentäneet päihteiden käyttöään. (Vaakanainen 2012, 58.) Asiakkaat kokivat KUVA -ohjelman vaikuttaneen positiivisesti terveyteen ja asenteeseen sitä kohtaan:

”Niinku mä yhen kerran jo sanoin, että ilman sitäkään pätkää raittiutta mä oisin terveyteni menettäny. Eli kyllä sillä on ihan olennainen merkitys mun oman, ihan siis fyysisenkin terveyden kannalta. Puhumattakaan henkisestä terveydestä.”

Useat Vaakanaisen haastattelemat entiset kuvalaiset kertoivat ohjelman vaikuttaneen positiivisesti sosiaalisiin suhteisiin. Noin puolet 13:sta haastateltavasta kertoi ohjelmaan osallistumisen jälkeen tai sen aikana tietoisesti karsineensa tuttavapiiristään päihde- ja rikoskeskeiset ihmissuhteet. He kertoivat oivaltaneensa, ettei heillä ollut näiden ihmisten kanssa muuta yhteistä kuin päihteet tai rikollinen elämäntapa. He olivat kokeneet ehdottoman tärkeäksi katkaista välit näihin piireihin. Osa heistä oli löytänyt uusia ihmissuhteita esimerkiksi vertaistukiryhmistä, mutta osa kertoi tuntevansa itsensä yksinäiseksi, sillä uusien suhteiden muodostaminen on ollut hidasta. (Vaakanainen 2012, 59.)

4.4 Itsenäinen asuminen

KUValle tehdyn loogisen mallin (Borg 2012; Liite 2) mukaan ohjelman tavoite on edistää asiakkaiden itsenäistä asumista. Suurella osalla vangeista on asumiseen liittyviä ongelmia, kuten vuokratästejä ja aikaisempia häätöjä. Päihdeongelma ja elämänhallinnallisten taitojen puute ovat asunnottomuuden syy ja seuraus. Vakituisen asunnon puute hankaloittaa mm. työn saantia ja lisää syrjäytymisriskiä entisestään. Asumisoloiissa tapahtuneista muutoksista saadaan parhaiten tietoa tilastollisin menetelmin ja itsenäistä asumista koskevat tulokset ovat Pekka Borgin erillisraportista. Inka Vaakanaisen opinnäytetyön tulokset ovat linjassa Borgin analyysien kanssa.

Taulussa 6 on esitetty KUVAn asiakkaiden asuminen ennen vankilaa ja KUVAn päättymisen jälkeen. KUVAan osallistuneista on sekä ennen vankilaa että seurantajaksolla KUVAn jälkeen noin puolet asunut pienasunnossa. Vain välittömästi KUVAn päättymisen jälkeen on pienasunnossa asuvia ollut vain kolmasosa, koska toinen kolmasosa on ollut tukiasunnossa. Jo puoli vuotta ohjelman päättymisen jälkeen kolmasosa tukiasunnossa asuneista oli päässyt siirtymään pienasuntoon. Samoin kolmasosa asunnottomista oli siirtynyt pienasuntoon. Kolmasosa KUVAssa aloittaneista oli ohjelman alkaessa asunnottomia. Vapautumisen jälkeen asunnottomien määrä väheni, mutta vastaavasti vankien määrä lisääntyi siten, että kaksi vuotta KUVAn jälkeen 38 % oli joko asunnottomana tai vankilassa. (Borg 2013, 15.)

	Asuminen ennen vankilaa		Asuminen vapautumisen jälkeen		Asuminen 6kk vapautumisen jälkeen		Asuminen 12 kk vapautumisen jälkeen		Asuminen 24 kk vapautumisen jälkeen	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
pienasunto	56	57,1 %	32	33,0 %	48	50,5 %	50	52,6 %	44	50,6 %
tukiasunto	1	1,0 %	32	33,0 %	19	20,0 %	14	14,7 %	5	5,7 %
asumispalvelu/laitos	8	8,2 %	10	10,3 %	6	6,3 %	4	4,2 %	5	5,7 %
alivuokralainen	0	0,0 %	1	1,0 %	0	0,0 %	0	0,0 %	0	0,0 %
asunnoton	33	33,7 %	22	22,7 %	15	15,8 %	14	14,7 %	16	18,4 %
vankilassa	0	0,0 %	0	0,0 %	7	7,4 %	13	13,7 %	17	19,5 %
Yhteensä	98	100,0 %	97	100,0 %	95	100,0 %	95	100,0 %	87	100,0 %

KUVAn loppuun suorittaminen selittää uusintarikollisuudessa ilmeneviä eroja ja niin myös asumisen suhteen tapahtuneita muutoksia (Taulu 7). Kahden vuoden seurannassa KUVAn loppuun suorittaneista kaksi kolmasosaa asui pienasunnossa ja 20 % oli asunnottomana tai vankilassa. KUVAn keskeyttäneistä yli puolet oli asunnottomana tai vankilassa. (Borg 2013 15–16.)

Taulu 7 Asuminen 24 kk vapautumisen jälkeen KUVAn vaiheen mukaan

		Kuvan vaihe						Yhteensä	
		suorittanut Kuvan loppuun		vapautunut Kuvassa/alle 6 kk siviilityössä		Kuva keskeytynyt ennen vapautumista			
				N	%	N	%		
Asuminen 24 kk vapautumisen jälkeen	pienasunto	20	66,7%	13	59,1%	10	29,4%	43	50,0%
	tukiasunto	4	13,3%	0	0,0%	1	2,9%	5	5,8%
	asumispalveluyksikkö /laitos	0	0,0%	2	9,1%	3	8,8%	5	5,8%
	asunnoton	4	13,3%	4	18,2%	8	23,5%	16	18,6%
	vankilassa	2	6,7%	3	13,6%	12	35,3%	17	19,8%
Yhteensä		30	100,0%	22	100,0%	34	100,0%	86	100,0%

Fisherin tarkka testi p,006

Inka Vaakanaisen opinnäytetyötä varten haastateltujen entisten kuvalaisten ohjelman jälkeiset asuinolot ovat linjassa tilastotiedon kanssa. KUVAn loppuun suorittaneiden keskuudessa itsenäinen asuminen on onnistunut paremmin. Haastatteluhetkellä yhdeksästä KUVA -ohjelmassa vapautuneesta haastateltavasta kuudella oli pysyvä asunto, kaksi asui tilapäismajoituksessa ja yksi oli vankilassa. Vankeusaikana ohjelman keskeyttäneet olivat kaikki haastatteluhetkellä vankilassa. (Vaakanainen 2012, 71.)

4.5 Työllistyminen ja opiskelu

KUVAlle tehdyn loogisen mallin (Borg 2012; Liite 2) mukaan ohjelman pitkän aikavälin tavoite on asiakkaiden työllistyminen tai ammatillisiin opintoihin hakeutuminen. Vankivä-

estö on keskimäärin heikosti koulutettua, eivätkä KUVAn asiakkaat ole tässä suhteessa poikkeus. KUVAn tavoitteena onkin ohjata asiakkaita ammatillisten opintojen pariin, sillä työmarkkinoilla ei ole enää tarjolla hanttihommia kouluttamattomille. Elina Toijanahon (2013) haastattelemat A-klinikan työntekijät huomauttivat, että KUVAn asiakkaiden kyvyt ja taidot liittyvät usein rikolliselämään. Haastateltujen mukaan taitava työntekijä tosin kykenee hahmottamaan asiakkaasta sellaista kyvykkyyttä, joka on mahdollista soveltaa ympäröivään yhteiskuntaan sopivaksi. Parhaiten tietoa muutoksista työllistymisen ja opiskelun suhteen saadaan kuitenkin Pekka Borgin tekemästä tilastoanalyysistä.

Taulussa 8 on seurattu asiakkaiden pääasiallisen toiminnan muutoksia neljässä vaiheessa KUVAn päättymisen jälkeen. Taulussa ovat mukana kaikki KUVAssa aloittaneet, joista tieto on ollut saatavissa. Työttömien osuus on pysynyt jokaisessa seurannassa 80 prosentin tasolla. Työllistyneiden osuus on pysynyt 15 – 17 prosentissa. Yhdeksän asiakasta on KUVAn jälkeen hakeutunut koulutukseen. (Borg 2013, 18.)

Ajanjakso Kuvan jälkeen	ansiotyö		tukityö		koulutus		eläke		työtön		muu		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Heti Kuvan jälkeen	14	15,4	0	0,0	3	3,3	0	0,0	73	80,2	1	1,1	91	100,0
6 kk	13	14,6	1	1,1	4	4,5	0	0,0	71	79,8	0	0,0	89	100,0
12 kk	13	14,9	0	0,0	2	2,3	0	0,0	72	82,8	0	0,0	87	100,0
24 kk	13	17,1	0	0,0	0	0,0	2	2,6	61	80,3	0	0,0	76	100,0

Kun tarkastellaan muutosta KUVAn vaiheen mukaan, arvio täsmentyy. Taulussa 9 on verrattu pääasiallista toimintaa 24 kuukautta KUVAn päättymisen jälkeen sen mukaan, mihin vaiheeseen asti asiakas on ollut KUVAssa mukana. Kaikki ansiotyössä olleet ovat vapautuneet KUVAssa ja useimmat ovat olleet KUVAn työssä vähintään 6 kuukautta vapautumisen jälkeen. Viimeksi mainitussa ryhmässä myös työttömien osuus on alhaisin, vaikka se on edelleen kaksi kolmasosaa. Vankeusaikana KUVAn keskeyttäneistä oli kaksi vuotta myöhemmin työttömänä kaikki muut paitsi yksi eläkkeelle siirtynyt. (Borg 2013, 19.)

Taulu 9 Pääasiallinen toiminta 24 kk KUVAn jälkeen KUVAn vaiheen mukaan

		Kuvan vaihe						Yhteensä	
		suorittanut Kuvan loppuun		vapautunut Kuvassa/alle 6 kk siviilityössä		Kuva keskeytynyt ennen			
		N	%	N	%	N	%	N	%
Pääasiallinen toiminta 24 kk Kuvan jälkeen	ansiotyö	10	33,3 %	3	17,6 %	0	0,0 %	13	17,3 %
	eläke	1	3,3 %	0	0,0 %	1	3,6 %	2	2,7 %
	työtön	19	63,3 %	14	82,4 %	27	96,4 %	60	80,0 %
Yhteensä		30	100,0 %	17	100,0 %	28	100,0 %	75	100,0 %

Fisherin tarkka testi $p=,002$

Taulusta 10 voidaan tutkia, miten välittömästi KUVAn päättymisen jälkeinen pääasiallinen toiminta on muuttunut kahdessa vuodessa (mukana ne, joista löytyy molempien ajankohtien tieto). Kymmenestä alun perin ansiotyössä olleesta kolme oli 24 kuukauden päästä työttömänä. Toisaalta työssä olevien määrä on lisääntynyt kolmella, sillä yksi KUVAn päättyessä opiskelemissa ollut ja viisi työtöntä oli seurantatilanteessa työssä. Kuitenkin kohderyhmän asemaa työmarkkinoilla kuvaa se, että 89 % työttömänä olleista oli kahden vuoden jälkeen edelleen tai taas työttömänä. (Borg 2013, 19.)

Taulu 10 Pääasiallinen toiminta heti KUVAn jälkeen ja 24 kk jälkeen

		Pääasiallinen toiminta 24 kk Kuvan jälkeen						Yhteensä	
		ansiotyö		eläke		työtön			
		n	%	n	%	n	%	n	%
Pääasiallinen toiminta Kuvan jälkeen	ansiotyö	7	70,0%	0	0,0%	3	30,0%	10	100,0%
	koulutus	1	33,3%	0	0,0%	2	66,7%	3	100,0%
	työtön	5	8,2%	2	3,3%	54	88,5%	61	100,0%
Yhteensä		13	17,6%	2	2,7%	59	79,7%	74	100,0%

Fisherin tarkka testi $p<,000$

Yli kolmasosalta puuttuu tieto koulutukseen osallistumisesta KUVA -ohjelman päättyessä. Viidesosa vailla ammatillista tutkintoa olevista asiakkaista, joilta tieto on saatavissa,

oli KUVAn päättyessä ammatillisessa koulutuksessa. Jo ammatillisen tutkinnon suorittaneista vain yksi oli jälleen ammatillisessa koulutuksessa. (Borg 2013, 20.)

4.6 Toimeentulo ja taloudellinen riippumattomuus

KUVAlle tehdyn loogisen mallin (Borg 2012; Liite 2) mukaan ohjelman pitkän aikavälin tavoite on asiakkaiden turvattu toimeentulo ja taloudellinen riippumattomuus. Ideaalilanteessa tämä tarkoittaisi sitä, että ajan myötä asiakas saa ulosoton ja velat kuitattua ja hän omalla työllään elättää itsensä ja läheisensä. Myöskään toimeentulotukeen ei tarvitsisi enää turvautua. Toimeentulotukeen turvautuminen on kuitenkin valitettavan yleistä myös KUVAn jälkeen ja myös KUVAn loppuun asti suorittaneiden joukossa. Toimeentulotukeen joudutaan turvautumaan, kun rahat eivät (palkkatyöstä huolimatta) riitä elämiseen. Taloudellista riippuvuutta aiheuttavat pieni palkka, velat ja ulosotto sekä huono asema työmarkkinoilla.

Tauluista 12 ja 13 saadaan tietoa KUVAn asiakkaiden toimeentulon saamisesta ennen ja jälkeen KUVA -ohjelmaan osallistumisen. Kun tarkastellaan kaikkien KUVAssa aloittaneiden toimeentulotuen saantia kahden vuoden seurantajaksolla, ovat tukea saaneiden osuudet pysyneet pitkälti samoina ennen KUVAA ja sen jälkeen. Kaikissa vaiheissa noin neljäsosa ei ole saanut toimeentulotukea ja noin 70 % on saanut tukea jatkuvasti. (Borg 2013, 20–21.)

Toimeentulotuen saanti	ei		tilapäisesti		jatkuvasti		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ennen vankeutta	26	26,3 %	7	7,1 %	66	66,7 %	99	100,0 %
Kuvan jälkeen	20	20,2 %	7	7,1 %	72	72,7 %	99	100,0 %
Kuvan jälkeen 6 kk päästä	24	24,5 %	4	4,1 %	70	71,4 %	98	100,0 %
Kuvan jälkeen 12 kk päästä	27	28,4 %	5	5,3 %	63	66,3 %	95	100,0 %
Kuvan jälkeen 24 kk päästä	22	25,3 %	4	4,6 %	61	70,1 %	87	100,0 %

KUVAssa siviilityöhön osallistuneista kolmasosa ei ole kahden vuoden jälkeen ollut toimeentulotuen saajana kun taas KUVAn vankeusajalla keskeyttäneistä vain kymmenesosa ei saanut tukea ja 86 % sai tukea jatkuvasti (Taulu 13). Myös KUVAn loppuun suorittaneista yli puolet sai jatkuvasti toimeentulotukea. (Borg 2013, 21.) Tämä liittyy vapautuneiden vankien vaikeuteen työllistyä pitkäjänteisesti ja toisaalta velkojen ja ulosoton yleisyyteen.

	Kuvan vaihe						Yhteensä	
	suorittanut Kuvan loppuun		vapautunut Kuvassa/alle 6 kk siviilityössä		Kuva keskeytynyt ennen vapautumista			
	n	%	n	%	n	%	n	%
Toimeentulotuen ei saanti 24 kk Kuvan jälkeen	11	36,7%	7	33,3%	4	11,4%	22	25,6%
tilapäisesti	2	6,7%	1	4,8%	1	2,9%	4	4,7%
jatkuvasti	17	56,7%	13	61,9%	30	85,7%	60	69,8%
Yhteensä	30	100,0%	21	100,0%	35	100,0%	86	100,0%

Fisherin tarkka testi $p=,062$

Kaksi vuotta KUVAan osallistumisen jälkeen ansiotyössä olevista kaksi sai tilapäisesti toimeentulotukea (Taulu 14). Muut eivät saaneet toimeentulotukea lainkaan. Työttömistä 88 % sai tukea jatkuvasti, vaikka toisaalta 12 % ei ollut toimeentulotuen saajana. (Borg 2013, 21.)

	Toimeentulotuen saanti 24 kk Kuvan jälkeen						Yhteensä	
	ei		tilapäisesti		jatkuvasti			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Pääasiallinen toiminta 24 kk Kuvan jälkeen	11	84,6 %	2	15,4 %	0	0,0 %	13	100,0 %
ansiotyö	0	0,0 %	0	0,0 %	2	100,0 %	2	100,0 %
eläke	7	11,9 %	0	0,0 %	52	88,1 %	59	100,0 %
työtön	18	24,3 %	2	2,7 %	54	73,0 %	74	100,0 %
Yhteensä								

Fisherin tarkka testi $p<,000$

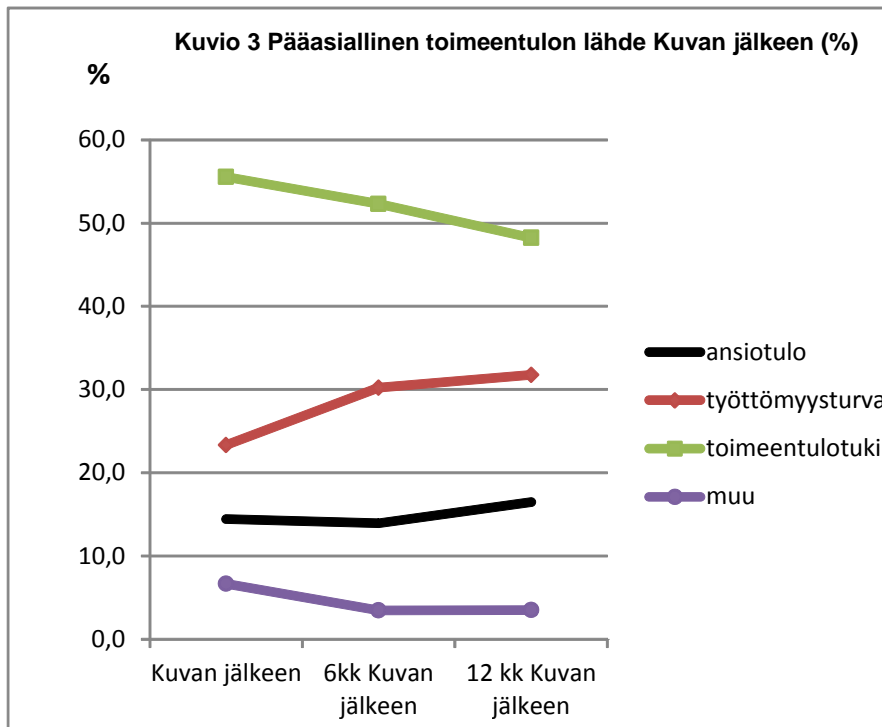
Fis

Käytännöllisesti katsoen kaikilla asiakkailla on KUVAn aikana ulosotto vireillä (Taulu 15). Kymmenellä ennen vapautumista keskeyttäneellä ei ole ollut ulosottoa vireillä. Tämä johtuu kuitenkin lähinnä siitä, että heillä KUVA on keskeytynyt ennen kuin he ovat työtä edes aloittaneet ja toimia ulosottoviraston kanssa ei ole ehditty aloittaa. (Borg 2013, 21–22.)

		Kuvan vaihe						Yhteensä	
		suorittanut Kuvan loppuun		vapautunut Kuvassa/alle 6 kk siviilityössä		Kuva keskeytynyt ennen vapautumista			
		N	%	N	%	N	%	N	%
Ulosotto Kuvan aikana	ei	0	0,0 %	0	0,0 %	10	100,0 %	10	100,0 %
	kyllä	33	43,4 %	25	32,9 %	18	23,7 %	76	100,0 %
Yhteensä		33	38,4 %	25	29,1 %	28	32,6 %	86	100,0 %

Fisherin tarkka testi $p < ,000$

KUVAn pääasiallisten tulolähteiden tilastoinnissa puuttuvien tietojen määrä lisääntyy 12 kuukauden jälkeen, joten kuviossa 3 on mukana vain yhden vuoden seurantatiedot. Toimeentulotukea saaneiden osuus kaikista KUVAn asiakkaista on vuoden seurantajak-solla laskenut. Työttömyysturvan osalta vertailu KUVAn päättymisvaiheeseen ei välttämättä anna oikeaa kuvaa, sillä välittömästi työn päätyttyä ei moni työttömäksi jäänyt ole vielä ehtinyt saada työttömyysturvaa. Tämä voi osittain selittää toimeentulotuen korkeata lähtötasoa. Työttömyysturvan saajien osuus on kasvanut hyvin vähän 6 ja 12 kuukauden seurantojen välissä. Toisaalta ansiotuloja saavien osuus on hieman noussut. (Borg 2013, 22.)

5. Johtopäätökset

Kuntouttava vankityö -ohjelma on toiminut yli vuosikymmenen, ja sen toiminnasta on kertynyt paljon kokemusta ja tietoa, jota on hyödynnetty tässä arviointiraportissa. KUVAn asiakkaat, koordinaattorit, päihdetyöntekijät ja muut sosiaalialan ammattilaiset voivat parhaiten sanoa, mikä ohjelmassa toimii ja missä on parantamisen varaa. Tilastollisella analyysillä on pystytty todentamaan KUVAn mitattavissa olevia tavoitteita, kuten rikokse- tonta elämäntapaa ja asiakkaan toimeentuloa. Alla olevassa kuviossa 4 on pyritty esit- tämään, kuinka hyvin mikin aineisto on pystynyt tuottamaan vastauksia raportin arvioin- tikysymyksiin. Laadulliset ja määrälliset aineistot ovat painottuneet eri tulostavoitteiden kohdalla. Arviointikysymyksiin vastattaessa ja johtopäätöksiä tehtäessä on ollut loogista painottaa aineistoja sen mukaan, ovatko ne kvalitatiivisia vai kvantitatiivisia. Kuviosta selkeästi on luettavissa eri aineistojen vahvuudet.

Kuvio 4 Aineistojen ja raportin arviointikysymysten vastaavuus

	Rikokseton elämäntapa	Päihteetön elämäntapa	Vastuunotto omasta elämästä	Itsenäinen asuminen	Työllistyminen ja opinnot	Toimeentulo ja taloudellinen riippumattomuus
Tilastollinen analyysi, Pekka Borg	*			*	*	*
Asiakkaiden haastattelut, Inka Vaakanainen	*	*	*	*		
A-klinikan työntekijät, sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaaja, Elina Toijanaho		*	*			
KUVAn koordinaattoreiden haastattelu, Liisa Virta		*	*			

Arviointiraportin tuloksista voidaan tehdä johtopäätöksiä KUVA -ohjelman tulostavoitteiden onnistumisesta. Tulokset antavat aihetta pohtia, miten KUVAn asiakkaiden (tai yleisemmin vankeusrangaistukseen tuomittujen) tilannetta voitaisiin parantaa. Johtopäätökset on järjestetty KUVAn arviointikysymysten mukaan.

1. Rikokseton elämäntapa

Arvioinnin tulosten perusteella voidaan todeta, että KUVAn loppuun suorittamisella on merkittävä vaikutus uusintarikollisuuteen. KUVAn loppuun suorittaneista 83 prosentilla ei ollut lainkaan uusia vankilakertoja tarkastelujakson aikana. Ohjelman ennen vapautumista keskeyttäneistä 85 % oli saanut uusia vankilatuomioita. KUVAn aikana vapautuneista 67 prosentilla ei ollut uusia vankilaker-

toja, kun Helsingin vankilan päihdeettömiltä osastoilta vapautuneista 46 prosenttia ei ollut syyllistynyt uusiin rikoksiin.

Toisena uusintarikollisuuden mittarina käytettiin päivien määrää seuraavaan uuteen rikokseen. KUVAn loppuun suorittaneilla oli ylivoimaisesti pisin kesto ensimmäisen uuden rikoksen tekemiseen, eli lähes kaksi vuotta. Myös KUVAssa vapautuneilla, jotka olivat alle puoli vuotta KUVAn siviilityössä, kesto on selvästi yli vuoden. KUVAn loppuun suorittaneilla oli keskimäärin 0,22 vankilakertaa. Ennen vapautumista keskeyttäneillä oli keskimäärin 2,08 vankilakertaa. Helsingin vankilan päihdeettömältä osastolta vapautuneilla luku oli 1,16.

KUVAn loppuun asti suorittaneiden uusintarikollisuuden määrää voi pitää hyvänä tuloksena. Ohjelma on selvästi vaikuttanut uusintarikollisuuden vähenemiseen. Vuosina 2003 - 2006 vapautuneiden vankeusvankien viiden vuoden seurantaajaksolla miehistä rikoksenuusijoita oli 65 – 70 % (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2011, 39, taulukko 25.) Hypénin (2004, 36) tutkimuksen mukaan vuosituhannen vaihteessa puolet vankilasta vapautuneista palasi vankilaan kahden vuoden sisällä ja noin 60 prosenttia kolmen vuoden sisällä. Tynin ja Blomsterin tutkimuksessa (2012, 628) on seurattu vuonna 2008 Suomessa vapautuneita vankeusvankeja. Suljetuista vankiloista vapautuneista syyllistyi kahden vuoden seurannassa 57 prosenttia vankeustuomioon tai yhdyskuntapalveluun johtavaan rikokseen. Avovankiloista vapautuneilla osuus oli 38 prosenttia.

2. Päihdeetön elämäntapa

Päihdeongelman kampittaminen on yksi ohjelman päätavoitteista, mutta myös edellytys muiden tavoitteiden saavuttamiselle. Tuloksia arvioitaessa on otettava huomioon asiakkaiden vaikea lähtötilanne, jolloin pienetkin muutokset päihdekäyttäytymisessä ovat merkittäviä. Vähintäänkin asenteissa on tapahtunut muutoksia, sillä kaikki haastatellut ohjelmaan osallistuneet - myös ne jotka olivat keskeyttäneet ohjelman – olivat alkaneet pohtia omaa päihdeidenkäyttöään uudesta näkökulmasta ja olivat motivoituneita päihdeongelman hoitoon tulevaisuudessa. Parhaiten päihdeongelman hoidossa ovat kuitenkin menestyneet ne,

jotka ovat vapauduttuaan jatkaneet A-klinikan asiakkaina ja vertaistukiryhmissä. Asiakkaita tulisi kannustaa säilyttämään kontakti A-klinikkaan ja vertaistukeen, sillä ilman tukea päihdeongelmaa on hankala hoitaa.

KUVA -ohjelma on selkeästi madaltanut kynnystä hakeutua hoitoon ja avun hakemisen helpottuminen onkin ohjelman merkittävimpiä saavutuksia. Vaikka päihteistä irtautuminen ei ole onnistunut toivotulla tavalla, asiakkailla on KUVAn osallistumisen jälkeen selvillä, mistä apua ja tukea saa tarvittaessa. Ohjelman jälkeisistä päihdehuollon sijoituspäätöksistä on vaikea tehdä kattavia johtopäätöksiä. Päihdeongelman taltuttaminen ei ole onnistunut kaikilta, mutta positiivisena tuloksena voidaan nähdä se, että hoitoon osataan enenevässä määrin hakeutua.

3. Vastuunotto omasta elämästä

Vastuunotto ja sen mahdollinen lisääntyminen ovat hankalia tutkimuskohteita. KUVAlle tehdyn loogisen mallin mukaan vastuun ottaminen omasta elämästä tarkoittaa kykyä hoitaa omia asioitaan, omasta terveydestä huolehtimista, positiivista sosiaalista ihmissuhdeverkostoa ja vanhemmuuden vahvistumista. KUVAn asiakkaiden elämäntilanne on ohjelman alkaessa joskus hyvinkin vaikea, monilla on taustallaan rikkonainen ja päihteidenkäytön värittävä elämä. Vaakanaisen haastattelemat asiakkaat olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että KUVA oli ollut heidän elämässään positiivinen kokemus. Aineiston perusteella vaikuttaa, että mitä pidemmälle asiakas on ollut ohjelmassa mukana, sitä paremmin hän on aktivoitunut oman elämänsä hallinnassa.

4. Itsenäinen asuminen

KUVAn loppuun saattaminen ennakoi myös asumisolosuhteiden paranemista. Asunnottomuus on yleinen ongelma vankien keskuudessa, ja KUVAn tavoite on ollut tuetun asumisen kautta edistää asiakkaan itsenäistä asumista. Kaksi vuot-

ta vapautumisen jälkeen ohjelman loppuun suorittaneista kaksi kolmasosaa asui itsenäisessä asunnossa. Jos tukiasunnossa asuvat lasketaan mukaan, oli itsenäisesti asuvien osuus 80 prosenttia. Kaksikymmentä prosenttia ohjelmaan osallistuneista oli asunnottomana tai vankilassa. KUVAn keskeyttäneistä yli puolet (59 %) oli asunnottomana tai vankilassa. Asiakkaiden haastatteluista käy myös ilmi, että KUVA on parhaiten edistänyt niiden vankien itsenäistä asumista, jotka ovat suorittaneet ohjelman loppuun.

5. Työllistyminen ja ammatilliset opinnot

Arvioinnin tuloksista voidaan selkeästi päätellä, että KUVAssa vietetyn työjakson pituus on yhteydessä parempaan tilanteeseen työmarkkinoilla kaksi vuotta vapautumisen jälkeen. Kaikki ansiotyössä olleet ovat vapautuneet KUVAssa ja useimmat ovat olleet KUVAn työssä vähintään 6 kuukautta vapautumisen jälkeen. KUVAssa vapautuneista 70 prosenttia oli työttömänä ja 28 prosenttia ansiotyössä, eli kaksi kolmasosaa ohjelman loppuun suorittaneista oli tarkastelujakson päättyessä työttömänä. Tämä kertoo asiakasryhmän haasteista työllistyä avoimille työmarkkinoille. Vankeusaikana KUVAn keskeyttäneistä oli kaksi vuotta myöhemmin työttömänä (tai vankilassa) kaikki paitsi yksi eläkkeelle siirtynyt. Yhdeksän asiakasta on KUVAn jälkeen hakeutunut koulutukseen. Ansiotyössä olevien osuus ei ole kovin suuri, mutta asiakasryhmän haasteellisuus huomioon ottaen voidaan tulosta pitää melko hyvänä.

6. Toimeentulo ja taloudellinen riippumattomuus

Arvioinnin tulosten perusteella voidaan todeta, että ohjelmaan osallistuminen ei ole merkittävästi vähentänyt asiakkaiden taloudellista riippuvuutta. Keskeyttäneistä 86 prosenttia sai jatkuvasti toimeentulotukea, mutta KUVAssa vapautuneistakin 59 prosenttia sai tukea jatkuvasti. KUVAn loppuun suorittaminen ennakoiki kuitenkin tulotason paranemista, sillä seurantajakson aikana ansio-

työssä olleista 85 prosenttia ei saanut toimeentulotukea, kun työttömien vastaava luku oli 15 prosenttia. Vaikka työllistyminen ohjelman jälkeen onnistuisikin, tukiriippuvuuden katkaiseminen on vaikeaa. Vangeille yleisten ulosotto- ja velkaongelmien takia köyhyyskierteestä ulospääsy on vähintäänkin haasteellista. Toimeentulotukeen turvautumista ei kuitenkaan tarvitse nähdä vain negatiivisena tuloksena. Ohjelmalla on kuitenkin ollut selkeästi positiivinen vaikutus asiakkaan elämään, jos hän rikosten tekemisen sijaan turvautuu yhteiskunnan tukiverkoston ja on päässyt osaksi palvelujärjestelmää.

Vapautuvien vankien mahdollisuuksia turvata oma toimeentulonsa tulee parantaa. Ulosottolain (Ulosottokaari 15.6.2007/705 51 §) mukaan

“Jos velallisen maksukyky on sairauden, työttömyyden, velallisen maksaman elatusavun tai muun erityisen syyn vuoksi olennaisesti heikentynyt, palkasta ulosmitataan toistaiseksi tai määrättynä aikana säännönmukaista pienempi määrä.”

”Jos velallinen on ennen ulosmittausta ollut pitkään työttömänä, palkan ulosmittausta voidaan lykätä, jollei hakijan maksunsaanti olennaisesti vaarannu. Lykkäystä voidaan antaa enintään neljä kuukautta laskettuna työsuhteen alkamisesta.”

Vuoteen 2010 asti lakia tulkittiin siten, että KUVAn osallistuminen oli lain ensimmäisessä kappaleessa mainittu erityinen syy, jonka mukaan palkasta maksetaan säännönmukaista pienempää osuutta määräaika, joka oli pidempi kuin kappaleessa kaksi mainittu neljä kuukautta. Kuvan asiakkaiden kohdalla lakia sovelletaan nykyään siten, että palkasta maksetaan ulosottoon säännönmukaista pienempi määrä toisessa kappaleessa mainitun neljän kuukauden ajan ja loppuaika täysimääräisenä. Tämä muutos on merkittäväällä tavalla pitänyt yllä KUVAn osallistuneiden tukiriippuvuutta. KUVAn tavoite on kuitenkin saada

asiakkaat työllistymään ja osoittaa rehellisen työn tekemisen arvo ja merkitys elämässä pärjäämisen kannalta. Kun ulosottoon menee pienestä palkasta leijonanosa, palkkatöissä käyminen voidaan kokea epämotivoivaksi. Tarkoituksena on kuitenkin opettaa asiakkaat pärjäämään palkkatyöstä saaduilla tuloilla. Vapautuvien vankien tunnustaminen erityisjärjestelyjä vaativaksi ryhmäksi parantaisi heidän mahdollisuuksiaan integroitua osaksi muuta yhteiskuntaa. Vapautuvan vangin ja muiden veronmaksajien kannalta olisi edullista, jos ulosotovelkoja ei tällä tavalla kierrätettäisi toimeentulotuen kautta, vaan entinen vanki pystyisi itse turvaamaan toimeentulonsa ja maksamaan velkansa pois. Ulosottoon maksettavan osuuden määrä on kohtuuton ja rokottaa liiaksi ohjelmaan osallistuvia helsinkiläisiä vankeja, sikäli kun asuntojen vuokrataso ja muut elinkustannukset ovat pääkaupunkiseudulla muuta maata selvästi korkeampia.

Arvioinnin johtopäätös on, että KUVAn loppuun asti suorittaminen on merkittäväällä tavalla yhteydessä myöhempään menestymiseen elämässä. Ohjelman loppuun asti suorittaminen parantaa selvästi vangin elämänhallinnallisia valmiuksia ja pienentää uusintarikollisuusriskiä. Asiakasryhmä on kuitenkin poikkeuksellisen haastava, joten kaikkien kohdalla muutos rikoskettomaan ja päihteettömään elämäntapaan ei ole onnistunut. Ohjelma sisältää intensiivistä sosiaalista kuntoutusta ja mahdollisuuden päihdekierteen katkaisemiseen. Täten ohjelma tarjoaa vangeille poikkeuksellisen hyvän mahdollisuuden kuntoutua osaksi ympäröivää yhteiskuntaa, sillä sen tarjoama tuki kattaa ne elämän osa-alueet, joissa vapautuvilla vangeilla on eniten avuntarvetta.

6. Ohjelman arviointi ja toimenpide-ehdotukset

Arviointiraportin tavoitteena on ohjelman tuloksellisuuden arvioinnin lisäksi tuottaa tietoa sen vahvuuksista ja heikkouksista, sekä kartoittaa mahdollisia kehitysehdotuksia. Raporttia varten kerätyistä haastatteluaineistoista on syytä nostaa esille ohjelman toimivuuden kannalta tärkeitä seikkoja, jotka eivät käy ilmi arviointikysymyksissä tai raportin tuloksissa. Esitetyt toimenpide-ehdotukset hyödyttävät toteutuessaan KUVAn asiakkaita ja tarjoavat yhä useammalle mahdollisuuden uuteen elämäntapaan.

Ohjelman onnistumisen avaimia ovat olleet motivoituneet työntekijät ja toimiva yhteistyö eri tahojen välillä. Asiakkaan oma vahva motivaatio, vankilasta vapauteen jatkuva tuki ja yksilöllinen sosiaalityö ovat olleet onnistumisten takana. KUVA -ohjelman asiakasmäärät eivät ole järin suuria ja asiakaskunnan moniongelmaisuuuden takia se on myös herkkä epäonnistumisille. KUVAn on sen toiminnan aikana keskeyttänyt yli 40 prosenttia siihen hakeutuneista. KUVAn keskeyttäneiksi lasketaan tosin myös ne jotka eivät ole kunnolla ehtineet aloittaakaan, kun ohjelma on keskeytynyt jopa muutaman päivän sisällä. KUVAn koordinaattoreiden näkemys kuitenkin on, että vain ns. varmempien onnistujien valitseminen ohjelmaan ei ole tarkoituksenmukaista. Koordinaattoreiden mukaan ohjelmaan olisi mahdollista rekrytoida enemmänkin asiakkaita, mutta vankiloiden päihdekuntoutuspaikkojen vähyyden takia ohjelmaan hakemisen edellytykset täyttäviä asiakkaita ei ole tarjolla.

KUVAn asiakkaat ja koordinaattorit korostivat ohjelman toiminnassa yhteisöllisyyden merkitystä asiakkaiden kesken. Yhteisöllisyyden rakentaminen korostui erityisesti puhuttaessa kuvalaisten omasta tuvasta Suomenlinnan vankilassa. Vaikka tätä nykyä tuvassa majoittuu myös muita ei-kuvalaisia, yhteinen päihdeettömyyspyrkimys yhdistää kaikkia tuvassa asuvia. KUVAn asiakkaat ovat kokeneet päihdeettömän tuvan olevan kantava voima, kun samassa veneessä olevien päihdekuntoutujien kanssa on pystynyt jakamaan luottamuksellisia asioita. Yhteinen päihdeettömyyspyrkimys pitää parhaimmillaan koko porukkaa kasassa ja luo positiivista ryhmähenkeä.

Haastateltujen asiakkaiden mukaan ohjelman parasta antia ovat työ ja sen luoma rytmi, yhteishenki muiden KUVAn vankien kanssa, sekä työntekijät ja heiltä saatu apu ja tuki. KUVAn asiakkaat ovat kokeneet arvokkaana voimavarana motivoituneet ja aidosti välittävät työntekijät. Erityistä kiitosta saivat KUVAn koordinaattorit, joilta asiakkaat ovat saaneet keskusteluapua ja kannustusta. Vankeusaikana viikoittaiset yhteisöpalaverit vankilan sosiaalityöntekijän kanssa koettiin tärkeinä ja sen lisäksi useat haastateltavat kertoivat käyneensä tämän luona keskustelemassa jopa useita kertoja viikossa.

A-klinikan työntekijöiden haastatteluissa tuli esille KUVAn poikkeuksellisen tiivis ja toimiva yhteistyöverkosto eri toimijoiden välillä. Haastateltavat kokivat oman työnsä ja roolinsa KUVAssa selkeäksi ja verrattain helpoksi selkeän roolijaon myötä. Haastateltavien mukaan omaan työhön keskittyminen helpottui, kun tiesi, että kuvalainen otettiin kokonaisvaltaisesti huomioon KUVAn moniammatillisessa yhteistyöverkostossa. Muutos läh-

tee aina asiakkaasta itsestään, mutta saumaton yhteistyö eri toimijoiden välillä tukee asiakasta, vahvistaa elämänhallinnallisia taitoja ja auttaa jaksamaan vaikeiden aikojen yli. Jotta muutokseen motivoituneita asiakkaita pystyttäisiin myös tulevaisuudessa ohjaamaan selville vesille, yhteistyöverkostojen pitää toimia ja asiakkaalle tulee tarjota yksilöllistä tukea ja ohjausta.

KUVAn asiakkaiden kanssa toimivista työntekijöistä erityisesti A-klinikan työntekijät korostivat luottamussuhteen rakentamisen tärkeyttä KUVAn asiakkaiden kanssa. Hyvän ja luottamuksellisen asiakassuhteen luomista kuitenkin haittaa A-klinikan uusi yksilötyön käytäntö, jossa A-klinikan työntekijät saavat tehdä yksilötyötä yhtäjaksoisesti vain vuoden verran. Ajallisesti rajoitettu asiakastyö koskee myös KUVA-asiakkaita, joiden kanssa työskentely perustuu nimenomaan yksilötyöhön. Henkilöstön vaihtuvuuden takia asiakkaan kannalta relevantti tieto voi kadota työntekijän mukana. Myös KUVAn asiakkaat kokivat henkilöstön vaihtuvuuden hankaloittavan hoitoa, kun samoja asioita on käytävä läpi uudestaan työntekijän vaihduttua. A-klinikan ja koordinaattoreiden haastatteluissa esitettiin myös huoli, joka liittyy Stenbergin tulevaan eläkkeelle siirtymiseen. Sosiaaliviraston asumispalveluiden kanssa tehty yhteistyö on toiminut hyvin, ja yhteistyön toivottiin jatkuvan saumattomana myös tulevaisuudessa.

Koevapauteen pääsyyn liittyy toimintaympäristön muutos, joka on aina riskialtista aikaa kenelle tahansa päihdekuntoutujalle. Koevapauden aikana ilmenevään katoon tulisi kiinnittää huomiota, ohjelman tavoite kun ylipäättään on ollut vastata haasteisiin, jotka vapautuminen asettaa. KUVAn asiakkaat ehdottivatkin tiiviimpää yhteistyötä työntekijöiden kanssa ja yhteishengen säilyttämiseksi enemmän ryhmätoimintaa. KUVAan osallistuvat vangit toivoivat yhteisöllisyyden lisäämistä entisestään. Yhteisöllisyyden lisäämisen koetaan parantavan asiakkaan mahdollisuuksia onnistua ohjelmassa. Yhteisöllisyyttä voisivat asiakkaiden mielestä lisätä esimerkiksi vankilassa järjestettävät yhteisökokoukset Suomenlinnan vankilan sosiaalityöntekijän kanssa.

KUVAn koordinaattorit ja asiakkaat antoivat palautetta myös KUVAn työtoiminnasta. Työtoiminta on tällä hetkellä pääasiassa remontointi- ja kunnostustöitä, ja haastateltujen mukaan tarjontaa voisi monipuolistaa. Kaikki KUVAan osallistuvat vangit eivät koe remontointitöitä omakseen, ja työmaalla on ajoittain myös ruuhkaa. Tarjotun työn tulisi olla päihdekuntoutuville vangeille sopivaa ja sen tulisi olla luonteeltaan sellaista, että siinä on mahdollisuus kehittyä. Ohjelman loppuun suorittaneiden ohjelman jälkeinen työllistymi-

nen ei ole onnistunut toivotulla tavalla. Työmarkkinoille kiinnittymistä tulisi ohjelman puitteissa tukea nykyistä paremmin esimerkiksi uravalmennuksen keinoin. Ohjelman jälkeinen työllistyminen on usein ollut liiaksi asiakkaan tai työnjohtajan aktiivisuuden varassa.

Päihdekuntoutujien soluasuminen voi muodostaa riskin päihdeongelmasta toipuville. Asiakkaat ja työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että päihdeongelmasta toipuva asiakas ei heti vapauduttuaan välttämättä luota omiin voimavaroihinsa, ja päihteettömyys voi olla vaakalaudalla. Vaakanaisen (2012, 72) haastattelema asiakas ehdotti asumisvaihtoehdoksi vähintään puolen vuoden ajan asumista jossakin päihteettömässä ja yhteisöllisessä asumisyksikössä soluasumisen sijaan. Intensiivisemmällä tuella vapautunut vanki saisi varmuutta laitoksen ulkopuoliselle päihteettömyydelle. Myös Granfeltin (2003, 34–35) mukaan negatiivinen suhtautuminen tuettuun asumiseen ei liity niinkään itse tukeen vaan solu-asumiseen. Päihdekuntoutujille ajatus asunnon jakamisesta tuntemattoman henkilön kanssa aiheuttaa pelkoa retkahtamisesta, jos asuinkumppani ei ole vakavissaan päihteettömyyden suhteen tai retkahtaa.

Kuten aineistoista ja raportin tuloksista voidaan todeta, KUVA on ollut tuloksellinen ja asiakkaat sekä työntekijät ovat pääasiassa tyytyväisiä ohjelmaan. Joitain toimenpideehdotuksia on kuitenkin hyvä nostaa esille, jotta ohjelmaa voidaan kehittää vastaisuudessa ja jotta erityisesti asiakkaat hyötyisivät ohjelmasta parhaalla mahdollisella tavalla. Toimenpideehdotukset perustuvat raportin tuloksiin ja KUVAn arviointiryhmän kanssa käytyihin keskusteluihin.

Toimenpideehdotukset

1. KUVAan olisi mahdollista rekrytoida enemmän asiakkaita kuin tällä hetkellä on tarjolla. Ongelma koskee päihdekuntoutuspaikkojen vähäistä määrää vankiloissa, ja KUVAan hakemisen edellytys on jo vankilassa (tai poikkeuksellisesti ennen vankeusaikaa) aloitettu päihdekuntoutus. Päihdekuntoutuspaikkojen lisääminen vankiloissa mahdollistaisi sen, että KUVAan voisi rekrytoida enemmän muutokseen motivoituneita vankeja.

2. Vapautuvat vangit tulee tunnustaa taloudellisia erityisjärjestelyjä tarvitseväksi ryhmäksi. Ulosottokäytäntöä tulee muuttaa siten, että KUVAn (tai muuhun kuntoutukseen) osallistuva vanki maksaa ulosottoon säännönmukaista pienempää määrää toistaiseksi, ei vain määräjän.
3. KUVAn työtoimintaa tulee pyrkiä monipuolistamaan mahdollisuuksien mukaan. Kaikki asiakkaat eivät koe remontti- ja korjaustöitä omakseen. Asiakasryhmä on kuitenkin haastava ja kaikki työt eivät sovellu päihdekuntoutujille, mutta eri vaihtoehtoja on syytä pohtia.
4. Päihdekuntoutuksen tulee lähteä asiakkaan, ei organisaation tarpeista. Päihdeongelmaiset vangit tarvitsevat jatkuvaa yksilöllistä tukea ja ohjausta samojen toimijoiden kanssa. KUVAn asiakkaat hyötyisivät A-klinikan yksilötyökäytännön muuttamisesta.
5. KUVAn asiakkaita tulee kannustaa sitoutumaan paremmin A-klinikan ja vertaistukiryhmien toimintaan. Vaikka motivaatio päihdeongelman hoitamiseen on usein korkealla ohjelman alussa, se voi hiipua mitä lähemmäksi vapautumista päästään. Asiakkaiden on hyvä olla tietoisia tämän nivelvaiheen riskeistä ja heitä tulee valmentaa siihen paremmin.
6. KUVAn tavoite on asiakkaiden työllistyminen ohjelman jälkeen, mutta loppuun suorittaneiden(kin) keskuudessa työttömyysaste on liian korkea. Asiakkaiden kiinnittymistä työmarkkinoille on tuettava entistä paremmin, esimerkiksi henkilökohtaisen ohjauksen kautta.

Kuntouttava vankityö -ohjelma on Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden ja Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen yhteistyöhanke. Ohjelman toimivuuden edellytys onkin eri tahojen vahva sitoutuminen toimintaan. Ohjelma tarjoaa vangeille hyvät mahdollisuudet integroitua muuhun yhteiskuntaan, sillä päihdehoidon lisäksi siinä on vahva sosiaalisen kuntoutuksen aspekti. Vankilassa alkava tuetun työllistämisen jakso suuntaa katseen myös vapautumisen jälkeiseen aikaan, jolloin ohjelmaan osallistuvat asiakkaat voivat kokea olevansa paljon enemmän kuin vain päihdeongelmaisia vankeja. Tiivis moniammatillinen yhteistyö, valtion ja kunnan sitoutuminen ohjelmaan, katkeamaton tuki samojen toimijoiden kanssa ja asiakasryhmän erityistarpeiden vahva huomiointi ovat olleet ohjelman onnistumisen avaimia.

Kuviot

Kuvio 1 Loogisen mallin elementit

Kuvio 2 KUVAn jälkeisten vankilakertojen määrä työn keston mukaan

Kuvio 3 Pääasiallinen toimeentulon lähde KUVAn jälkeen

Kuvio 4 Aineistojen ja raportin arviointikysymysten vastaavuus

Taulukot

Taulu 1 KUVAn ja Sörnäisten vapautuvat vangit

Taulu 2 Vankilakertaisuus ennen KUVAA ja Helsingin vankilan päihteetöntä osastoa

Taulu 3 Uudet vankilakerrat KUVASTA tai Helsingin vankilan päihteettömältä osastolta vapautumisen jälkeen

Taulu 4 Uudet vankilakerrat KUVAn jälkeen ja päiviä 1. uuteen rikokseen

Taulu 5 Päihdehuollon sijoitukset (katkaisu+laitokset) KUVAn jälkeen ja KUVAn vaihe

Taulu 6 Asuminen ennen vankilaa ja KUVAn päättymisen jälkeen

Taulu 7 Asuminen 24kk vapautumisen jälkeen KUVAn vaiheen mukaan

Taulu 8 Pääasiallinen toiminta KUVAn jälkeen

Taulu 9 Pääasiallinen toiminta 24kk KUVAn jälkeen KUVAn vaiheen mukaan

Taulu 10 Pääasiallinen toiminta heti KUVAn jälkeen ja 24kk jälkeen

Taulu 11 Koulutukseen osallistuminen KUVAn päättyessä ja ammatillinen koulutus ennen KUVAA

Taulu 12 Toimeentulotuen saanti ennen ja jälkeen KUVAn

Taulu 13 Toimeentulotuen saanti 24kk KUVAn jälkeen KUVAn vaiheen mukaan

Taulu 14 Pääasiallinen toiminta ja toimeentulotuen saanti 24kk KUVAn jälkeen

Taulu 15 Ulosotto KUVAn aikana KUVAn vaiheen mukaan

Arviointiraportissa käytetty aineisto:

Borg, Pekka (2013) KUVAn asiakastieto. Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

Toijanaho, Elina (2013) KUVAssa käytetyt asiakastyön menetelmät

Vaakanainen, Inka (2012) Kuntouttava vankityö -ohjelman merkitys asiakkaiden elämässä. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Virta, Liisa. KUVAn koordinaattoreiden fokusryhmähaastattelu 14.11.2012.

Lähteet:

Borg, Pekka (2012) Kuntouttavan vankityön looginen malli ja arviointisuunnitelma

Granfelt, Riitta (2003) Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Suomen ympäristö 613. Ympäristöministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Granfelt, Riitta (2007) ”Oppimisin elämään riippuvuuteni kanssa.” Tutkimus naisvankien päihde-kuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusvirasto. Vammalan Kirjapaino Oy.

Hypén, Kimmo (2004) Vankilasta vuosina 1993–2004 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2004. Helsinki.

<http://www.rikosseuraamus.fi/25229.htm>

Kuntouttava vankityö vuonna 2011

Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2011 (2012).

<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/7b7wbut14717k.pdf>

Tyni, Sasu & Blomster, Peter (2012) Vähentävätkö vankitoiminnot uusintarikollisuutta? Yhteiskuntapolitiikka 77:6, 621–639.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101725/YP62012_Tyni.pdf?sequence=1

Ulosottokaari, 15.6.2007/705

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070705#L4P51>

KUVA

Kuntouttava vankityö KUVA on Helsingin kaupungin sosiaaliviraston ja Rikosseuraamuslaitoksen Suomenlinnan vankilan yhteisohjelma, jonka tavoitteena on parantaa helsinkiläisten vankien yhteiskuntaan sijoittumista.

SELVILLE VESILLE...

**Elämässä eteenpäin.....vankilasta vapaaksi.....
tukea päihdekierteen katkaisuun ja rikoksettomuuteen**

**TYÖ/
KOULUTUS**

**PÄIHTEET-
TÖMYYYS**

**ASUMI-
NEN**

**SOSIAALI-
TYÖ**

EDELLYTYKSET HAKEUTUA KUVA-OHJELMAAN

1. Hakijan on oltava helsinkiläinen, työkykyinen tai hänellä tulee olla mahdollisuus kuntoutua työelämään
2. Hakeutumisvaiheessa vähintään 8 kuukautta vapautumiseen
3. Oma halu päihteettömyyteen ja rikoksettomuuteen
4. Osallistuminen päihdekuntoutukseen vankilassa ennen hakeutumista (tai siviilissä välittömästi ennen rangaistuksen alkua)
5. Halu sitoutua päihde- ja työhölkuntoutukseen myös vapautumisen jälkeen

HAKEMINEN KUVA-OHJELMAAN

1. Yhteyden ottaminen vankilan sosiaalityöntekijään tai päihdeohjaajaan
2. KUVA-hakemuslomakkeen täyttäminen ja lähettäminen Suomenlinnan vankilaan
3. Haastattelu sijoituslaitoksessa KUVA-ohjelman työntekijöiden toimesta
4. Arviointikeskus päättää sijoituksesta Suomenlinnan vankilaan

KUVA –OHJELMAN SISÄLTÖ VANKILASSA

1. Oma asumisyksikkö Suomenlinnan vankilassa; yhteisöllisyys
2. Muutoshalun jäsentäminen ja taitojen vahvistaminen päihteettömään elämäntapaan
3. Sosiaalisten sidosten, oman elämäntilanteen ja tarpeiden kartoitus
4. Työtä sosiaaliviraston työhölkuntoutuksen töissä. Aluksi 6 viikkoa perehdyttämistyössä toimintarahalla. Sen jälkeen kaupungin palkallisissa remonttitöissä.
5. Päihdekuntoutuksen järjestäminen A-klinikalla. Mahdollisuus osallistua myös vertaistukitoimintaan (AA/NA, Kris ym.)
6. Osallistuminen viikoittain Kriminaalihuollon tukisäätiön vertaistuki Rediksen toimintaan
7. Sosiaalityöntekijän tuki
8. Sopimus ulosottoviraston kanssa tarvittaessa

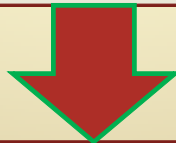
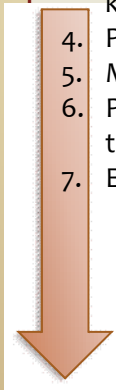
KUVA MUKANA VAPAUTUMISESSA TAI KOEVAPAUTEEN SIIRTYMISESSÄ

1. Valvotun koevapauden edellytysten selvittely ja mahdollisen toimeenpanosuunnitelman valmistelu
2. Asumisen varmistaminen ja tukiasunnon vuokrasopimuksen tekeminen asunnottomille
3. Yhteistyön aloittaminen ehdonalaisvalvojan kanssa
4. Ilmoitus työhönkuntoutuksen työhönottajalle työn jatkamiseksi siviilissä
5. Henkilökohtainen käynti työ- ja elinkeinotoimistossa
6. Päihdeettömänä pysymisen varmistamista vapautumisvaiheessa

KUVA SIVIILISSÄ

1. Asunnottomille tuettu asuminen
2. Oman sosiaalityöntekijän tuki ja voimavarat tehostetusti
3. Työsopimuksen tekeminen työhönkuntoutuksessa; työ jatkuu palkkatuetuna 12 kk.
4. Päihdekuntoutus A-klinikalla ja vertaistuki Kuvassa jatkuvat
5. Mahdollisuus saada itsenäinen asunto onnistuneen tuetun asumisen jälkeen
6. Palkkatuetun työn jälkeen mahdollisuus ammatilliseen koulutukseen tai muuhun toimintaan
7. Ehdonalaisvalvojan tuki

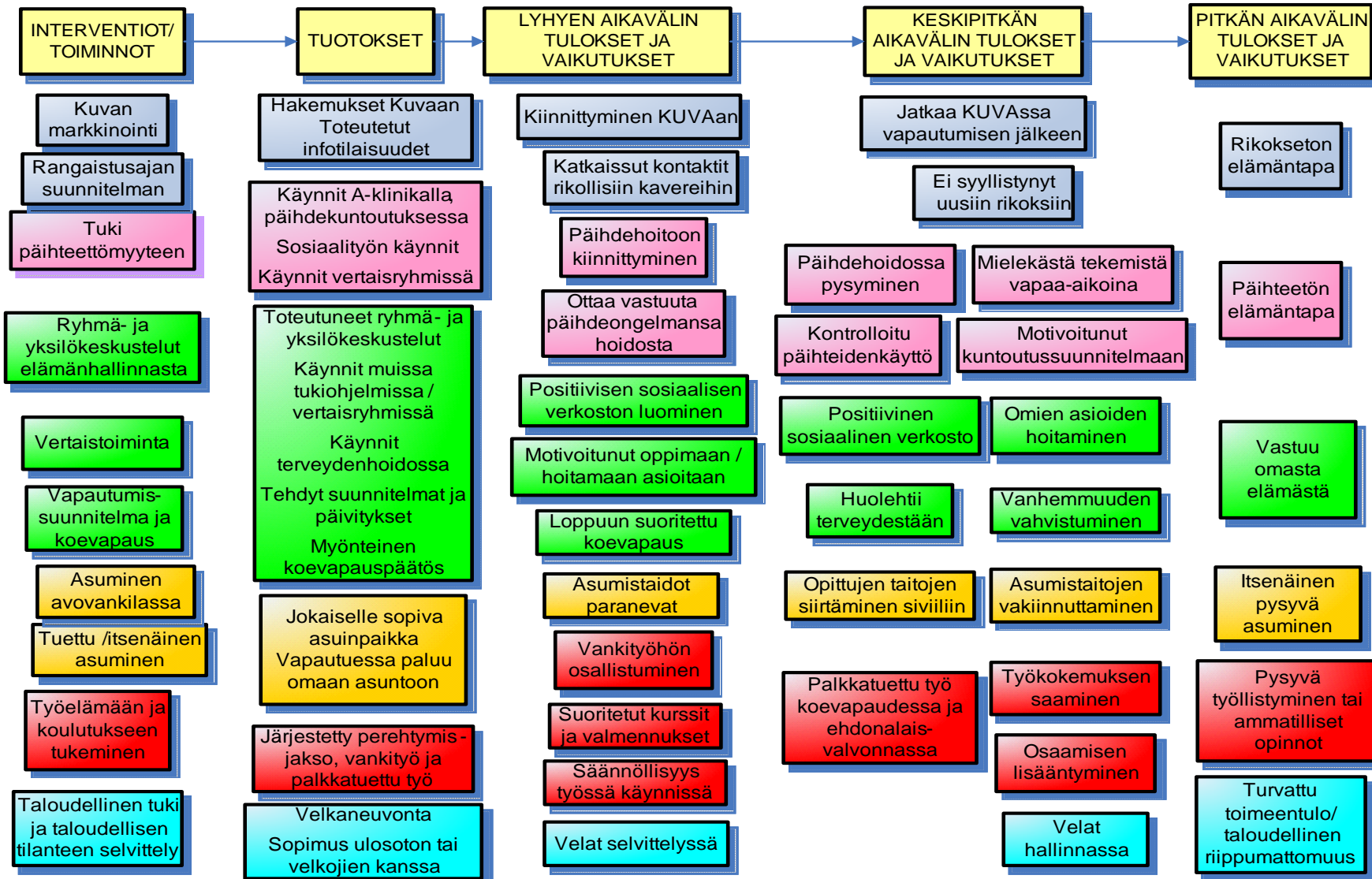

**PÄIHTEETÖN, RIKOKSETON ELÄMÄ
KIINNOSTUITKO?**

SELVILLE VESILLE

Sosiaalityöntekijä Kristiina Kotkavuori , Suomenlinnan vankila p. 050-3752598
Joht. sosiaalityöntekijä Carl-Olof Stenberg, Sosiaalivirasto p. 050-3717808

Pekka Borg
 Helsingin kaupungin tietokeskus
 Kaupunkitutkimusosasto
 Puh: 310 43728, 050 306 3674
 email: pekka.borg(at)hel.fi

5.3.2013

Laskelma KUVAn vaikutuksista uusintarikollisuuteen ja vankilakustannuksiin

Alla on verrattu KUVAn osallistuneiden ja Sörkan päihteettömiltä osastoilta vapautuneiden uusien vankilakertojen keskimääriä. Yhdenmukaisuuden vuoksi mukana ovat vain vuonna 2006 ja sen jälkeen vapautuneiden vankien uudet vankilakerrat. Siten KUVAn 98 asiakkaasta mukana on vain 43. Osa uusista vankilakerroista voi liittyä rikoksiin, jotka on tehty ennen KUVAn tai päihteettömälle osastolle osallistumista.

Taulukko: KUVAssa ja Sörkan päihteettömiltä osastoilta vapautuneiden uudet vankilakerrat ja KUVAn vankilakertojen määrän erotus suhteessa päihteettömiin osastoihin

Kuvan vaihe	Uusia vankilakertoja keskiarvo	Kuvan /Sörkan asiakkaita	Erotus päihteettömään osastoon, kertaa*	Vankilakertojen muutoksen summa verrattuna Sörkaan**
suorittanut Kuvan loppuun	0,22	18	0,94	-16,9
vapautunut Kuvassa/alle 6 kk siviilityössä	0,92	12	0,24	-2,9
Kuva keskeytynyt ennen vapautumista	2,08	13	-0,92	12,0
Päihteetön osasto	1,16	110		
Yhteensä				-7,8

* Laskettu vankilakertojen keskiarvojen erotus suhteessa ennen vapautumista keskeyttä-neisiin

**asiakasmäärä kerrottuna vankilakertojen erotuksella

Kuten taulukosta voi todeta, KUVAssa oloaikana vapautuneilla on keskimäärin vähemmän, mutta ennen vapautumista keskeyttäneillä enemmän uusia vankilakertoja kuin päihteettömiltä osastoilta vapautuneilla.

Oikeanpuolisessa sarakkeessa on laskettu, kuinka paljon KUVAn asiakkaiden vankilakertojen määrä poikkeaisi toteutuneesta, jos KUVAn eri vaiheisiin suoritaneilla asiakkailla olisi saman verran uusia vankilakertoja kuin päihteettömiltä osastoilta vapautuneilla. Yhteen laskien 13 KUVAn keskeyttäneellä asiakkaalla on ollut 12 vankilakertaa enemmän kuin mitä päihteettömän osaston lukujen perusteella olisi ollut odotettua. Toisaalta KUVAssa vapautuneilla on 19,8 vankilakertaa vähemmän kuin odotettu. Näin arvioiden seurantajaksolla KUVAn vaikutus yhteensä on 7,8 säästynyttä vankilakertaa.

Jos tämä 7,8 säästynyttä vankilakertaa yleistetään kattamaan kaikki 98 KUVAn osallistunutta, olisi säästyneiden vankilakertojen määrä yhteensä 17,9. Vaikka ei laskisi säästyneiden vankilakustannusten määrää, on vankeuksien määrän lasku inhimillisesti merkittävä tekijä.

Seuraavaksi kuitenkin esitän arvion vankilakertojen vähenemisen tuomista vankilan kustannussäästöistä. Kun minulla ei ole tiedossa uusien vankilakertojen kestoja, käytän arviossa Risen toimintakertomuksen 2011 lukuja.¹ Vuonna 2011 keskimäärin vapautuneen vankeusvangin laitosaika oli 9,0 kuukautta ja yhden vankipäivän hinta oli 205 euroa. Jos oletetaan, että KUVAssa vapautuneen uuden vankilakerran kesto on tuo 9 kuukautta ja vankeus suoritetaan laitoksessa, on yhden vankilakerran hinta 55 350 euroa. Tämä kerrottuna KUVAssa säästyneillä 17,9 vankilakerralla tarkoittaisi, että vankilakustannuksia olisi säästynyt Kuvan toiminta-aikana 989 000 euroa.

Näillä oletuksilla vankilakustannuksia on säästynyt 1 miljoona euroa. Summasta tulee vähentää KUVAn toimintakustannukset ym. KUVAssa liittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut yms. Toisaalta tulee laskea myös muut

¹ Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2011

<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/6x0tudb3u3v711.pdf>

hyödyt kuten vähentyneet rikoshaitat, tehty työ, maksetut verot ja ulosotot, kouluttautumiset yms.

